sosyalist

YARIN

haftalık siyasi haber ve yorum dergisi

9 şubat 1977

SAYI 13

400 kuruş

"DEVRİMCİ" EYLEM

HALK NE DIYOR

30 Yıl Kazığını Yediğim AP' den İstifa Ettim

Ben İzmirin Esentepe semtinde yaşıyan bir vatandaşım. Tam 30 yıl varımı yoğumu vererek AP için didindim durdum. Daha sonra kimlere hizmet ettiğimi anlayınca, AP' nin kimlerin partisi olduğunu, kimlerin çıkarlarını temsil ettiğini anlayınca 30 yıl kazığını yediğim AP' den istifa ettim.

Bunun üzerine yıllardan beri mahellemize su veren Buca Belediyesinin Sayın! başkanı Işılay Saygı hanımefendi! evimi basarak hanımım Gülsün Diril'e Demirel'e küfrettiği bahanesiyle hakarette bulundu, bununla da yetinmeyerek suyumuzu Gültepe semtine bağlı olduğumuz gerekçesiyle kesti. AP'li olmadığımız için bizi susuzluğa mahkum etmek istedi. Bunun üzerine Gültepe Belediyesinin devrimci başkanı harekete geçerek hemen suyumuzu bağladı.

Bu olay bana AP'nin ve AP'lilerin halk düşmanı yüzünü bir kere daha göstermiş oldu.

Şimdi diyorum ki halk düşmanı AP ve MC yıkılmalıdır. Halktan yana olan herkesi bu halk düşmanlarına karşı mücadele saflarına çağırıyorum.

Al

Ali Rıza Diril
İzmir

Gidiş Faşizme Doğru

Birkaç gün önce Cumhuriyet Gazetesinde yayımlanan DUYURU'yu okudum: Bugünkü bilinçli, hain, kudurmuş yönetime ve onlara göz yumanlara karşı duyduğum nefret, tiksinti ve kızgınlık bir daha alevlendi. Gidiş faşizme doğrudur. Bunu bilmeyen, anlamayan kalmadı. Adalet Partisi bu gidişin planlayıcısı, Türkeş ve onun komando örgütü uygulayıcısı, başka hesaplar peşindeki Erbakan'la Feyzioğlu seyircisi, bağışlayıcısıdırlar. Son çıkışlarıyla Feyzioğlu kendisini ve partisini sorumluluklardan kurtarmak için bazı çıkışlar yapti. Bugün CHP Yönetim Kurulu toplantısı var. Bakalım ne karar alacaklar. Bu da bir ayrı hesap işidir. Bir taraftan kamuoyuna karşı sorumluluktan kaçmak, bir taraftan da erken ya da zamanında yapılacak seçim için yatırım yapmak hesabıdır bu. Ama, şimdilere kadar olanların sorumluluğundan kurtarabilecek midir? Kesin olarak, hayır... Milli Cephe denilen felaket tasarlayıcıları bu gidişi iş başına gelir gelmez planladılar, bir yıldan bu yana yavaş yavaş artan ve son aylar içinde gittikçe gemi azıya alan alçak uygulamalara geçtiler. Bu bir faşizm hareketidir "Demokratik Anayasal düzene" karşı . Bu tırmanışı gören tüm demokratik kuruluşlar başından beri sustular. Ben üç gazete okuyorum: Cumhuriyet, Milliyet ve Politika. Kelleyi koltuğa almış cesur, vatanperver yazarlar, çizerlerdir ki başından beri bu gidişin karşısına çıkmışlardır. Mümtaz Soysal'ı, İlhan Selçuk'u, Uğur Mumcu'yu, Orhan Apaydın'ı, Fikret Otyam'ı, İki Öymenleri, İsmail Cem'i ve bu gazetelerde yazıları yayınlanan bütün ilerici aydınların yazılarını muntazam okurum, çizerlerin on makaleye bedel karikatürlerini izlerim. Bütün bunların her türlü belayı göze almış davranışlarını alkışlar, onları örnek vatanperver olarak değerlendiririm. Neden Anayasal güç ve kuruluşların toplu direnişe geçmediklerini kara kara düşünür, dururum. İşte bu ruh haliyle yazdığım bir şiirden ilk dörtlük şu:

Oğullarım birbirine saldırır,
Zincir kalın, bıçak zağlı, diş keskin,
Ana ağlar, baba çile doldurur,
Asker suskun, aydın miskin, ben miskin.

Bu şiirin eğer şiir denilebilirse, tamamı daha aşağılardadır. Ama, şükürler olsun ki, bu faşist tırmanışa karşı bir direniş başladı özgürlükçü demokratik Anayasal kuruluşlardan. Yeter mi? Bence yetmez. Milli Güvenlik Kurulunda Cumhurbaşkanı, Genel Kurmay Başkanı, ya da Kuvvet Komutanlarından birisi masanın üzerine elini koyarak hükümetten açıklama beklemeli, sormalıdır, kararlılıkla, ciddiyetle. Neden susarlar? Neden el koymazlar, neden "dur" demezler anlamıyorum. Yahut, anlıyorum da dilim varmıyor söylemeye. Şimdilere kadar Anayasa ve yasalar çizgisinde çok daha etkin direnişler, karşıkoymalar ve hareketler yapılabilirdi kanımca. Bu azgın, bu felaketli, bu hain ve çılgın gidişe gem vurulabilir, bu tırmanış söndürülebilirdi. Öldürülenlerin listesine her geçen gün birer, ikişer kurban daha ekleniyor. Televizyondaki meşhur izocam reklamına benzer bir davranış pek ale ortalığı güm güm inletebilirdi: Kurbanlar listesi uzayıp gidiyor, yöneticilerimiz uyuyor mu? Aydınlarımız, Anayasal kuruluşlarımız, halkımız uyuyor muu .... diye. Sağcı olsun, solcu olsun bu gençler Urfa'dan, Mardin'den, Artvin'den, Maraş'tan, hülasa, yurdun dört köşesinden öğrenim yapmak üzere eğitim ve öğretim merkezlerine gelen emekçi sınıfa mensup çocuklardır. Babaları rençberdir, işçidir, ameledir, ırgattır, küçük esnaftır, mağdurdur, emeklidir, işsizdir. Kim kime karşı savaşıyor? Emekçi sınıfın çocukları emekçi sınıfın çocuklarına kırdırılıyor. Bir tek kesimin çocukları hain, alçak, çıkarcı ve sermaye kesiminin sultası altındaki odaklarca saptırılıyorlar, aldatılıyorlar. Ellerine zincir, sopa, muşta, tabanca verilerek birbirlerini yok etmeye azmettiriliyorlar. Bu gerçeğin etkisiyle işte şu şiiri yazdım bir iki gün önce:

GİT

Git sen başımızdan, ne belasın bre kalk, git,
Herzenle taşan yurda, şu viraneye bak, git,
İstersen eğer ömrümü al, hanemi yak, git,
Lanet senin ervahına, kanlar saçarak git.

***

Yetmezmi ki, yüzlerce ocak mum gibi söndü,
Yetmezmi sokak, yurt, tümü salhaneye döndü,
Kan! Kan! Yeter artık, iti al, arkana tak, git,
Lanet senin ervahına, kanlar saçarak git.

***

Kaç körpe yiğit düştü, mezarlar durak oldu,
Kaç taze kızım öldü, kefenler duvak oldu,
Ey kahpe zulüm, son gidişindir, kaçarak git,
Lanet senin ervahına, kanlar saçarak git...

Uğraşlarınızda başarılar dilerim.

Burhan Günaysu
Ankara

sosyalist YARIN

Sahibi : Cenan Bıçakçı
Genel Yönetmen : Aydın Köymen
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ender Yiğitel

Adres : G.M. Kemal Bulvarı 112/16, Maltepe/Ankara
Telefon : 29 10 42 YoPosta Çek No: 101648
Baskı : Daily News Ofset, Dağıtım: Hürriyet Gaz. Dağıtım AŞ.

ABONE ŞARTLARI
Altı Aylık : 100 TL
Bir Yıllık : 175 TL

Devrimci Eylem ve 5 Şubat Mitingi

aydın köymen

Devrimci eylemin boyutları çok geniş. Yaşamın hemen her alanı bu boyutlar içinde. Bir iş yerindeki sendikal mücadeleden parlamenter mücadeleye, parlamenter mücadeleden kitle hareketlerine kadar uzanan bir çizgisi var devrimci eylemin. Yürümek, susmak, konuşmak bile devrimci eylem yerine göre. Ama yerine ve özüne göre. Yani önemli olan zaman ve içerik. Susulması gerektiğinde konuşuldumu ya da durulması gerektiğinde yüründümü, yapılan eylem ne olursa olsun, devrimci olamaz. Çünkü devrimciler somut durumların somut tahlilini yaparlar ve eylem biçimini de buna göre belirlerler. Onun için susmak ve durmak da bir eylemdir, eğer konuşmanın ve yürümenin o an için hiç bir yararı yoksa. Ama az-gelişmiş Türkiyenin azgelişmiş devrimcileri bunu bilmez o başka. Eylem dedinmi, işin yoksa yürü, sesin gürse durmadan konuş. Ama yürümenin, konuşmanın hiç bir yararı yokmuş. O anda durmanın, susmanın yararı daha fazla imiş. Bunu azgelişmiş devrimcilere anlatmanın olanağı yoktur. Çünkü onların kafalarında devrimci eylem, yürümek ve konuşmakla özdeşleşmiştir.

Bir eyleme devrimci niteliği kazandıran ikinci unsur içeriğidir. Bu içeriği de eylemin amacı belirler. Parlamenter mücadele ya da sendikal mücadele, devrimci eylem açısından tek başlarına hiç bir şey ifade etmezler. Ne zaman ki bunlar mevcut düzeni değiştirmeye yönelik bir mücadele bütününün parçası olurlar, işte o zaman devrimci bir nitelik kazanırlar. Ama azgelişmiş Türkiyenin azgelişmiş devrimcileri bunu da kavrayamazlar. Ya parlamenter · mücadele, sendikal mücadele tümüyle karalanır, devrimci sayılmaz, ya da işverenden üç kuruşluk ücret zammını koparan sendikacı en baş devrimci seçilir. Kısacası azgelişmiş olmak bayağı bir derttir. Çünkü azgelişmiş olmanın devrimcilikte yeri yoktur.....

Az gelişmiş ülke devrimcisinin işi zordur. Zira azgelişmiş ülkenin işçi sınıfı ve diğer emekçi kitleleri siyasi bilinçten yoksundur. Azgelişmiş ülke devrimcisi bu gerçeği bilmek ve kabullenmek zorundadır. Ama bilmek zorunda olduğu bir başka gerçek daha vardır: Devrim hareketi, işçi sınıfının ideolojik ve fiili önderliği olmadan ve diğer emekçi sınıf ve tabakaların desteği sağlanmadan başarıya ulaşamaz. Bu koşula uymayan bir hareket, olsa olsa "darbe" başarısına ulaşır. Oysa "darbe" ile başlayan adımlar, kimseyi sosyalizme götürmez, götürmemiştir. İşte azgelişmiş ülke devrimcisi bunları kavramak zorundadır. Çünkü bunlar kavranmadan doğru devrimci eylem yapılamaz....

Eğer bir ülkede işçiler, hangi sınıflar ezilirse ezilsin, her türlü suistimale karşı, keyfi davranışlara, zulme ve zorbalığa karşı tepki göstermeye alışmış değillerse; ve işçiler, öteki sosyal sınıfların her birini, entellektüel, manevi ve siyasi yaşamlarınının bütün alanlarında gözleyebilmek için somut siyasi gerçek ve olaylardan yararlanmasını öğrenmezlerse;

> BURADA DA DEFALARCA YAZDIK
> SOSYALİST OLMAK
> ZOR İŞ
> 5 ŞUBAT CUMARTESİ GÜNÜ
> TANDOĞAN MEYDANINDA
> BU GERÇEK
> BİR KERE DAHA İSPATLANDI
> DEVRİMCİ EYLEM YAPMAK İÇİN,
> " DEVRİMCİYİM"
> DİYE BAS BAS BAĞIRMAK
> YETMİYOR.
> DEVRİMCİ OLMAK
> GEREKİYOR....

ve eğer işçiler maddeci çözüm ve kıstasları bütün olaylara pratik olarak uygulamayı bilmezlerse, o ülkede işçi sınıfının bilinci, gerçek bir sınıf bilinci olamaz. İşte bu noktada, devrimci eylem büyük bir önem kazanır. Ve işte bu noktada, devrimci eylem son derece kritikleşir. Ve böyle bir ülkede devrimci eylem, her şeyden önce, yaşamın bütün alanlarındaki siyasi gerekçeleri açıklayabildiği ölçüde başarılı sayılır. Gerçekler ise, ancak en güncel gerçeklerden çıkarak açıklanabilir.....

Devrimci hareket ancak işçi sınıfına mal edilebildiği ve diğer çalışan kitlelerin desteğini sağlıyabildiği takdirde güçlenir. Devrimci eylem, devrimci hareketi işçi sınıfına mal etmenin ve diğer çalışan kitlelerin de desteğini sağlıyabilmenin en başta gelen yollarından biridir. Devrimci eylem, bir yandan mevcut düzeni yıpratırken, öte yandan da devrimci hareketi güçlendirmeli, ona yeni katılımlar sağlamalıdır. Devrimci eylemin ikili görevi budur. Dolayısıyla devrimci eylem, onu izleyenlerde, onu duyanlarda saygınlık uyandıracak bir ciddiyete sahip olmalıdır. Devrimci eylem, "dingonun ahırında at oynatmaya" benzeyemez. Benzerse devrimci eylem olmaz.

Miting düzenlemek, mitinge katılmak, yazının başından beri saydığımız nitelikleri içerdiği ölçüde bir devrimci eylemdir. İçermezse 5 Şubat Cumartesi günü Ankara'nın Tandoğan Meydanında yapılan rezalete dönüşür. Böyle rezaletler de, devrimci eylemin devrimci hareketi güçlendirmesi koşulunu tersine çevirir, onu daha da güçsüz kılar, kitlelerden soyutlar.

5 Şubat Cumartesi günü Ankara'nın Tandoğan Meydanında ne tarafından tutulursa tutulsun, iler tutar tarafı olmayan bir "devrimci eylem" yapıldı. Bu eylemin hiç bir iler tutar tarafı yoktu. Çünkü bir kere, acaba Türkiye'de her gün bir genç faşist komandolarca kurşunlanırken, "Memurların Ekonomik Demokratik Hakları" konusunda miting düzenlemek kimin aklından çıkmıştı? Türkiye'nin bugünkü koşullarında bu konulu bir miting, devrimci harekete hangi yönden güç katacaktı? .... Anlaşılıyor ki, mitingi düzenleyen devrimci kuruluşların hiç biri bunu ddüşünmemiş.... Bu bir.

Mitinge bir başka grup "devrimci" katılmak istedi. Mitingi düzenleyenler bunları miting alanına sokmak istemediler. Bunun üzerine Tandoğan Meydanı, "devrimciler"in birbirleriyle taşlı,sopalı ve tabancalı döğüştükleri bir harp meydanına döndü. Mitingi izleyen halkımız da "devrimciler"in bu örnek mücadelesini (!) görüp heyecanlandı, devrimcilere karşı saygısı arttı (!)... Bu iki.

Polis bütün bu çatışmalara seyirci kalarak görevini yaptı ve anladı ki bundan böyle devrimcileri kitlelerden soyutlamanın, onları etkisiz kılmanın yolu, öyle panzer, cop falan kullanmak değil. Yaptırırsın bir miting, iş kökünden hallolur... Bu da üç.

Burada defalarca yazdık. Sosyalist olmak zor iş. 5 Şubat Cumartesi günü Tandoğan meydanında bu gerçek bir kez daha ispatlandı. Devrimci eylem yapmak için, "devrimciyim" diye bas bas bağırmak yetmiyor. Devrimci olmak gerekiyor...

ZEKİ ERGİNBAY'IN ÖLÜM OLAYI ÜZERİNDE ÖNEMLE DURULMALIDIR. KENDİSİNE YAPILAN İŞKENCENİN KONTR-GERİLLA YÖNTEMLERİNİ HATIRLATTIĞI AÇIKÇA GÖRÜLMEKTEDİR.

YENİDEN KONTR GERİLLA MI?

"Anayasanın 14. maddesini unut.."
"Buraya Anayasa, babayasa giremez.."
"Emniyetten kaydını serbest bırakıldı olarak düştüler.."
"Burası illegal biryer.."
"Şimdi seni istersek öldürebiliriz, bize dü kimse hesap sormaz..."

12 Mart faşizmini bütün iğrençliği ile yaşayanlar bu sözlerin ne gibi yerlerde söylendiğini çok acı bir şekilde anımsayacaklar ve bu sözlerin ardından "Burası Kontr-Gerilla örgütüdür" dendiğini bileceklerdir.

Kontr-Gerilla örgütü adına yapılanlar bugün için çok geride kalmış şeyler değil. O günlerde gördükleri işkencelerin izlerini hala taşıyanlar var aramızda. Bu konuda anlatılanlar 6 yıldır kulaktan kulağa dolaştı, gazetelerde çıktı, kitaplar yazıldı. Artık herkes kontr-gerilla adı verilen örgütün cinayet ve işkence yöntemlerini çok iyi biliyor.

MC iktidarının işbaşına geldiği günden bu yana öldürülenlerin gerçek sayısını saptamaya olanak yok. Kamuoyu neredeyse ölüm olaylarını kanıksar hale getiriliyor. Bu kanıksama hiçbir demokratın, insanım diyen hiçbir insanın kabul edebileceği birşey değil.

Tüm bunlar bir yana, şimdi herkes geçtiğimiz hafta içinde haince öldürülen Teknik-Güç Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Zeki Erginbay'ın ölüm olayı üzerinde önemle durmalıdır. Bu yiğit devrimcinin öldürülme biçimi gözönüne alındığında, bu ölümün diğerlerine benzemediği, ölüm öncesi yapıldığı tesbit edilen işkencenin kontr-gerilla yöntemlerini hatırlattığı açık bir biçimde görülüyor. Bu konuda daha başka bir şey söylemeyecek, Zeki Erginbay'ın ölüm olayını gazetelerde çıkan yazıları derleyerek bir kez daha anlatacağız:

İnşaat Mühendisleri Odasının Yayın Organı Teknik-Güç gazetesinin yazı işleri müdürü ve İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaaat Fakültesi son sınıf öğrencisi Zeki Erginbay Oda'nın Şişli deki binasından 23 Ocak günü saat 14.30'da ayrılır. O tarihten sonra bir daha izine rastlanamaz. Erginbay'ın esrarengiz şekilde ortadan kaybolmasından sonra arkadaşları ve yakınları polise başvurarak durumu iletirler. Polis böyle bir kimsenin gözaltında bulunmadığı cevabını verir. 29 Ocak Cumartesi günü Erginbay'ın Tekelde gece bekçiliği yapmakta olan babası, nöbetçi savcılığa başvurarak oğlunun hayatından endişe ettiğini bildirir. Nöbetçi savcılık tatil olması nedeniyle dilekçeyi kabul etmez. 31 Ocak 1977 Pazartesi günü Zeki Erginbay'ın babası savcılığa yeniden müracaat ederek oğlunun kaçırılmış olabileceğini ve komandoların işgali altında bulunan Edirnekapı Öğrenci Yurdunun aranmasını ister. Savcılık durumu polise bildirmesine rağmen polis yurtta herhangibir arama yapmaz.

Polise yapılan bütün başvurulara ve arkadaşlarının tüm uğraşlarına rağmen Zeki Erginbay 2 Şubat 1977 tarihine kadar hiçbir yerde bulunamaz. 2 Şubat 1977 sabahı, Ömerli Barajı yakınlarında bulunan cesedin çok geçmeden Zeki Erginbay olduğu anlaşılır.

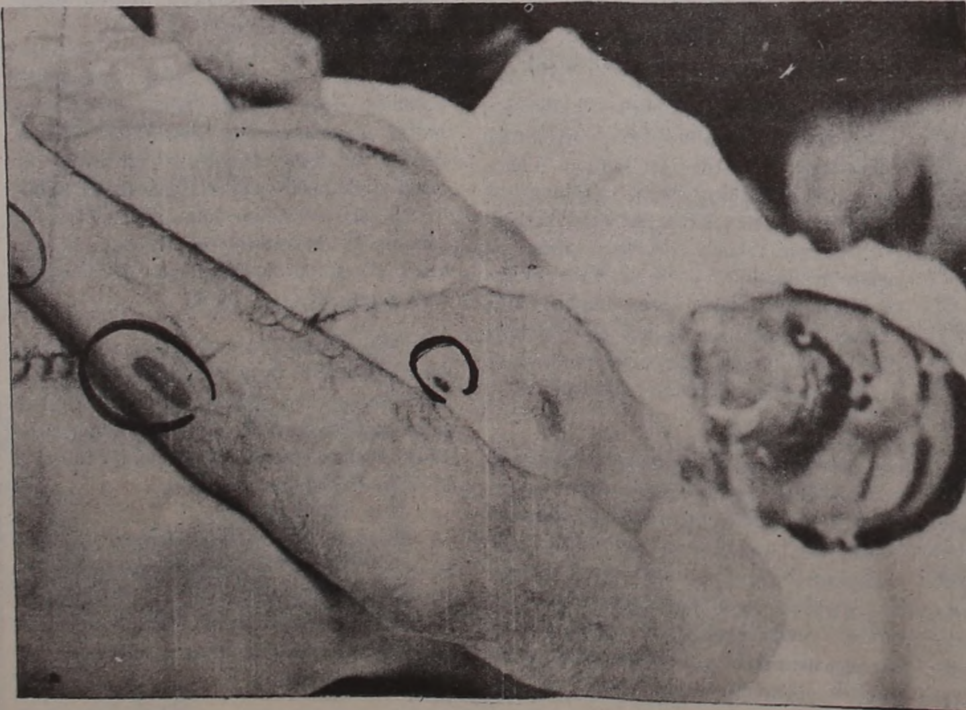
Bu yiğit devrimcinin ölümünden önce ağır işkence altında tutulduğu daha ilk bakışta anlaşılmaktadır. İnşaat mühendisleri Odası, Zeki Erginbay ın cesedine yeniden bir otopsi yaptırır. Hariciye Mütehassısı Operatör Doktor Şakir Derkut tarafından yapılan otopsi sonucunda ceset üzerinde şu izlere rastlanır:

"Sağ kulak altında 1-1,5 cm derinliğinde bir bıçak yarası, Sağ el baş parmağında elektrik verildiği izlenimini veren yanık ve yara izleri. Sağ el üzerinde ve içinde sigara söndürüldüğü izlenimini veren çeşitli yanık izleri ve çeşitli darbe izleri. Sol kol ve elde de aynı izler. Hayalarda elektrik verildiği izlenimini bırakan yanık ve yaralar. Ayak bileğinde topuğun 10 cm kadar üzerinde kelepçe izlerine benzer yara izleri. Bunun dışında vücudun çeşitli yerlerinde yanık ve darbe izleriyle iç kanamadan ileri gelebileceği sanılan kırmızı leke ve izler."

Zeki Erginbay'ın vücudunda ölümüne yol açan tabanca yarası incelendiğinde tetiği çekenlerin bu işi ilk kez yapmadıkları ve herşeyi en ince detayına kadar hesap ederek davrandıkları açıkça görülmektedir. Erginbay'ın sırtında bulunan parka ve ceketin ön kısmında herhangi bir kurşun deliği görülmemiştir. Buna karşılık, kurşunun çıkış yönü olan sırtta ise delikler bulunmaktadır. Bu durum cinayeti işleyenlerin Erginbay'ın parka ve ceketinin önünü açtıkları ve kurşunun öldürücü özelliğini azaltacak engelleri ortadan kaldırdıkları anlaşılmaktadır. Kurşunun giriş kısmındaki yanık izleri, tabancanın çok yakın mesafeden ateşlendiğini göstermekte, cinayeti işleyen şebekenin tabancayı ikinci bir kez ateşleme ihtimalinden hassasiyetle kaçındıklarını ortaya koymaktadır.

Yapılan tahminlere göre Zeki Erginbay'ın kaçırılmasının muhtemel olduğu yerler, ölü olarak bulunduğu mıntıkadan çok uzaktadır. Elleri ve ağzı bağlı da olsa bir kişinin şehir içinden bu denli uzak bir yere götürülmesi kolay kolay cesaret edilebilir bir iş olarak görülmemektedir.

"Kimliği tesbit edilemeyen" kişilerin arasına bundan böyle Zeki Erginbayın katilleri de katılacaktır. Olaki dergimizin basıldığı ana kadar katil ya da katillerin yakalandığı haberi verilse dahi, bu cinayetin ardında "olağan" bir cinayetten çok daha ürkütücü başka şeylerin bulunduğu yolundaki şüpheler hiçbir zaman silinmeyecektir.

Geç Kalanlar: CHP ve DİSK

DİSK
"EN SON DURUMDA KENDİ OLANAK VE HAZIRLIKLARIMIZLA SEÇİM GÜVENLİĞİNİ KENDİMİZ SAĞLIYACAĞIZ. SEÇİM SANDIKLARINI KORUYACAĞIZ." ŞEKLİNDEKİ SÖZÜNE SAHİP ÇIKMALI VE GEREKTİĞİNDE UYGULAMALIDIR.

Faşist cinayetler sonunda hayatlarını yitirenlerin sayısının kaça vardığını kesin olarek bilemiyoruz. Ülkemiz insanların arkalarına bakmadan güven içinde yürüyebildikleri bir ülke olmaktan çoktan çıktı. Sokağın ortasında "kimliği meçhul kişilerin" açtıkları ateş sonucu serilip ölmek olağan sayılır oldu.

Demokrasiden yana olmayı, devrimciliği bugüne kadar hiçkimseye bırakmayan bir takım büyük kuruluşlar mutlaka ve mutlaka bir şeyler yapmak gerektiği bilincine daha yeni yeni varmışa benziyorlar. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit geçtiğimiz hafta içinde basına yaptığı açıklamada şunları söylüyor:

"Cumhuriyet tarihimizin en ağır bunalımı içinden geçiyoruz. Özellikle son haftalarda ülkenin hiçbir yerinde can güvenliği kalmamıştır. Bugün Ankara'da bazı yüksek öğrenim kurumlarında olağanüstü önlemler alındığını görüyoruz. Fakat bunda da geç kalınmıştır...."

Ortada bir geç kalan olduğu muhakkak. Ama bize kalırsa asıl geç kalan Ecevit'in kendisi. "Cumhuriyet tarihimizin en ağır bunalımının içinden geçtiğimiz" bir gerçek. Ama şunu da unutmamalı ki cumhuriyet tarihimizin en güçlü muhalefet partisi, şu anda Ecevit'in Genel Başkanı bulunduğu CHP. Ne yazıktır ki bu güçlülük sadece sayıca bir güçlülük olmaktan öteye gidemiyor. 450 kişi içinde 190 kişiyle muhalefet olmak cumhuriyet tarihimizde hiçbir partiye nasip olmamıştır. Eğer CHP muhalefetin nasıl yapılacağını bilemiyorsa Millet Meclisinin 1965-69 çalışma dönemi tutanaklarından sadece 15 üyeye sahip olan Türkiye İşçi Partisinin muhalefetini izlemesi yeterli.

MC'nin iktidarda bulunduğu 1975 Mart ayından bu yana geçen iki yıllık süre içinde CHP'nin muhalefet olarak en küçük bir başarısına örnek verilemez. Birtakım kafalarda Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasasının çıkmayışı şekilleniyorsa ona da verilecek yanıt hazırdır: DGM Yasasının çıkmamasındaki başarı CHP'nin değil, bilinçle meseleye sahip çıkan yiğit işçi sınıfınındır. DGM Yasasının meclislerde ilk hazırlanması sırasında sesini çıkartmayan CHP, işçi sınıfının bilinçli direnişinden sonradır ki yatmakta olduğu kış uykusundan biraz olsun gözlerini aralayabilmiştir.

Bülent Ecevit "Bugün işbaşında bulunan koalisyon fiilen dağılmış durumdadır" diyor.

"Sanayileşmemizin mimarı" Erbakan koalisyon içindeki tavrını aylar önce belirledi. MC'ye oy vererek dışardan destek olmuş bağımsızlar bir daha seçilebilme umutlarını MC'nin karşısında yer almakta bulmaya başladılar. Atatürkçülüğü hiç kimseye bırakmayan Feyzioğlu da seçimlerde grup kurabilmek için aynı yolu izleme eğiliminde. Faşistlerin hükümetteki başı bile "gerekirse çekiliriz" demeye başladı.

Tüm bu karmaşa karşısında 190 kişiyle muhalefet "bugün işbaşında bulunan koalisyon fiilen dağılmış durumdadır" demekle olmaz.

190 kişiyle muhalefet demokrasiye gerçekten sahip çıkarak olur.

Parlamento içinde CHP'nin durumu bu iken parlamento dışında en güçlü muhalefet olan DİSK de gücünü yeni kavramışa benziyor. Bugüne kadar "faşizmin gerçek hedefinin işçi sınıfı olduğu ve faşizmin gelişmesi karşısında yine en büyük güvencenin işçi sınıfının bilinçle direnişi olduğu" yolundaki uyarılara pek kulak asmayan DİSK, geçtiğimiz hafta içinde genel Başkanı Kemal Türkler'in ağzından ifadesini bulan çıkışıyla biraz olsun yüreklere su serpti.

Heryerde olduğu gibi ülkemizde de faşistlerin ipleri sermayenin elindedir. Sermaye yaşamını daha rahat koşullarda sürdürebilmek ve milyonlarına milyonlar katabilmek için faşist bir yönetimin ülkede mutlak hakim olmasını ve işçilerin toplu sözleşme haklarının hasır altı edilmesini istemektedir. Bu tehlike karşısında en büyük güvence "üretimi elinde bulunduran" işçi sınıfının bilinçli karşı koyuşudur.

KURTULUŞ ERKEN SEÇİM Mİ ?

1973 seçimlerinin sonuçları alındığından bu yana sık sık ortaya atılmakta olan "erken seçim" formülü son zamanlarda yeniden çokça konuşulur olmaya başladı. Kıbrıs harekâtının şovence duyguları körüklediği günlerde "bunalım"dan çıkış yolunu erken seçimi hararetle savunmakta bulan CHP, daha sonraki günlerde bu düşüncesini değiştirmiş, aynı nedenle erken seçim çağrısında bulunmaya başlayan AP'ne olumlu yanıt vermemişti.

Şimdilerde ise her iki parti açısından durum bir hayli farklı. AP sandık başına, hükümetten düşmüş olmak başarısızlığı ile gitmemek, yanında olan TRT'nin desteği ve tüm devlet mekanizmasını elinde bulundurmanın guvencesi ile girmek istemektedir. Buna karşılık CHP ise, erken seçime yeniden sahip çıkarken çok daha değişik bir hesap içinde görülmektedir. 1973 seçimlerinde gerçek solun büyük desteğini gören CHP 1977'de seçimlerin vaktinde yapılması halinde bu şanstan yoksun olacaktır. Seçimlerin normal vaktinde yapılması halinde örgütlenmelerini buna göre yürüten gerçek sol partiler CHP'nin tüm solun oylarını almasına engel olacaklardır.

Eğer Cumhuriyet Halk Partisi demokrasiye gerçekten inanıyorsa, seçimlerin vaktinde ve tam güvence altında yapılacağı bir ortamı hazırlamak üzere bir seçim hükümeti kurulmasına önderlik etmelidir. Bunun yanı sıra DİSK te "En son durumda kendi olanak ve hazırlıklarımızla seçim güvenliğini kendimiz sağlayacağız. Seçim sandıklarını koruyacağız." şeklindeki sözüne sahip çıkmalı ve gerektiğinde uygulamalıdır.

ortak pazar sorun olmakta devam ediyor

Türkiye'nin Ankara Anlaşması ve Katma Protokolü imzaladığı tarihlerden sonra ilk kez bu kadar yoğun bir biçimde AET konusu üzerinde duruluyor. Geçmişe bakıldığı zaman, topluluğun siyasal yönü üzerinde demokratik kuruluşların kuşkularını belirttikleri, şimedi işe sanayi burjuvazisi ve hükümetin bir kanadının (MSP) yoğun bir biçimde sorunun üzerinde durduğu görülür.

Şu günlerde AET konusunun yoğunlaşmasının temel iki nedeni var: Sanayi burjuvazisi, Ortak Pazar ürünlerinin Türkiyeye girmesinden endişe duymaya başladı. Devlet desteğinde yeni yeni ürünlerini pazara çıkarmaya başlayan sanayi burjuvazisi, düşük kalite ve yüksek fiyatlı malları için şimdi yeni rakiplerin Ortak Pazar ülkelerinden gelmesi tatlı kâr uykusu içinde görülen bir kabus gibi...

Anlaşmanın 1963 yınında imzalanmasının ardından 1969 yılında Katma Protokol imzalanmasını davullu zurnalı bayramla karşılayan sanayi burjuvazisi, şimdi endişe içindedir. Her iki tarihte de küçük ölçekli olan ve Ortak Pazar sermeyesiyle bütünleşmeyi tek çıkar yol gören burjuvazi, artık sanayiyi kendisi için kurtuluş yolu olarak görmeye başlamıştır. Türkiye sanayi burjuvazisi, ekonomik çıkarlarını sağlam temellere bağlamak için sosyalizm ile mücadele örgütü olarak konseyler kurmaya başlamıştır. Bu göstergeler, burjuvazinin, Ortak Pazardan ürkecek derecede büyüdüğünü göstermektedir. Korku, doğuştan olan değil sonradan deneylerle kazanılan bir güdüdür. Türkiye sanayi burjuvazisi korkmayı öğrenmiştir.

Sanayi burjuvazisi feryatlarını duyurmaya çalışırken, onlara yemek verme zevkini tadan Erbakan da sorunun peşindedir. Erbakan, Ocak ayı içinde sekiz kez basına AET sorununu anlatmıştır. Şubat ayının ilk günlerinde de aynı yoğunlukta konuşmalarını sürdürmektedir. Erbakan'ın Ortak Pazara karşı olduğu biliniyor. 1970 yılında mecliste yaptığı konuşma da kulaklarda, Erbakan o tarihlerde Ankara Anlaşması ve Katma Protokolü siyasi anlaşmalar olarak yorumluyor ve Demirel'i suçluyordu. "Siyonizmin sızma harekatı" Ortak Pazar'ın Türkiye ile ilişkilerinin iyileştirilmesi için şimdi çaba harcayan Erbakan, artık anlaşmaları yalnız ticari nitelikte gördüğünü açıklıyor.

Erbakan'ın ticari diye nitelediği anlaşma metinlerinde düzeltme çabalarının şu tarihlerde yoğunlaşmasının nedeni ne? Onu aşkın toplantı yapan Bakanlıklararası Ekonomik Kurul'dan bugüne dek hangi öneri çıktı? Toplantılarda ne yapılıyor ?

Erbakan'ın elindeki en iyi koz Bakanlıklararası Ekonomik Kurul Başkanlığı, Kurul toplantıları Ankara'da yapılıyor. Televizyon Kurul Başkanının konuşmasını vermek zorunda, AET, MSP programında diğer partilerden farklı ele alınan bir konu ve artık kamuoyu AET sorununa alışkın. Tüm bu koşullar bir araya gelince Erbakan da AET konusunun üzerine giderek Televizyonda görünmenin zevkini çıkarıyor.

Aralık ayından bu yan süre gelen Bakanlıklararası Ekonomik Kurul Toplantılarında ne kadar yol alındığını görmek için Erbakan'ın demeçlerine bir göz gezdirmekte yarar var:

"AET'nin Türkiye'ye vermiş olduğu tavizler tamamen aşılmıştır. Kurulumuz konu üzerinde altıncı toplantısını yapmaktadır. AET ile münasebetlerimizde ne isteyeceğimizin açıklığa kavuşmasında yarar vardır. Ekonomik Kurul çalışmalarını tamamladığı zaman çalışmalarının neticesini Bakanlar Kuruluna sunacaktır. Bakanlar Kurulu nun tasvibinden geçtikten sonra Türkiye AET ye gidecek ve biz yeni bir düzenleme istemiştik, bu düzenlemedeki isteklerimiz şunlardır diye ortaya koyacaktır." (5 Ocak 1977)

***

"Biz onlara pazarlarımızı gittikçe açarken, onların pazarı bize kapanıyor. AET'den ne istenecek konusu Ekonomik Kurulda tesbit edilmiştir. Şimdi hükümette siyasi seviyede karara bağlanacaktır." (8 Ocak 1977)

***

"Katma protokol değişmediği sürece Türkiye lehine hiçbirşey olmayacaktır." (17 Ocak 1977)

***

"Şimdilik AET ile yapılan anlaşmayı fesh etmeyi düşünmüyoruz." (26 Ocak 1977)

***

"Çalışmalarımız, Ortak Pazarla ilişkilerimizi herkesin üzerinde anlaşacağı bir baza oturtmaktır. Çalışmalarımız Bakanlar Kurulu'nun da tasvibinden sonra inşaallah ilişkilerimizi verimli bir hale getirecektir." (2 Şubat 1977)

BÜROKRASİ ÜZERİ

Geri bırakılmış Türkiye'de sınıflar tablosu, Batı'nın sanayi ülkelerinden farklıdır. Batı'da büyük burjuvazi tek egemen sınıftır. Sınıf niteliği taşımayan bürokrasi devleti, burjuvazinin çıkarları doğrultusunda yönetmekle görevlidir. Toprak reformlarından sonra, büyük toprak sahiplerinin yerini, kapitalist yöntemle tarım yapan orta çiftçiler almıştır. Esnaflardan, küçük tüccarlardan, zanaatkarlardan ve serbest mesleklerden oluşan orta sınıflar vardır. Bir de bilinçli, örgütlü kalabalık bir işçi sınıfı.

Durum Türkiye'de farklı.

OSMANLILARDA BÜROKRASİ

Osmanlılarda, bürokrasi, yüzyıllar boyunca egemen sınıflara özgü yetkileri kullanmış onların ayrıcalıklarına sahip olmuştur. Gerçekten de devlet yöneticisi ve görevlilerinden oluşan bu sosyal sınıf, idari ve politik yetkilerinin yanısıra, esaslı ekonomik yetkilerle donanmıştı. Özellikle çalışma koşullarını saptamak yetkisi ve padişahla birlikte artı-değerden en büyük payı alma ayırcalığı, bürokrasiye egemen sınıf niteliği vermekteydi. Herhalde Osmanlı toplumunda yönetici ve egemen olan tek sosyal sınıf, bürokrasi idi. Ondan başkası yoktu. Kimi üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olan, örneğin lonca esnafı egemen sınıf durumunda değildi.

Bürokrasinin, üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olmadığı halde, egemen sınıflara özgü yetki ve ayrıcalıklarla donanmış bulunması Osmanlı Devletinin sosyo-politik yapısının özelliklerinden doğmaktaydı. Bunda toprak rejimi başlıca rolü oynamıştır. Bilindiği gibi Osmanlılarda devlet, savaşlarda kazamlan toprakların hemen hemen tüm ülke toprakları savaşlarda kazanılmıştır- ve doğal kaynakların mülkiyetine sahipti. Bu topraklara (Miri Arazi) denirdi. O tarihlerde toprak başlıca üretim aracı olduğundan, demek ki Osmanlılarda devlet, kırsal bölgelerin biricik işvereni durumundaydı.

Devlet sahip olduğu toprakları, bir çift hayvanla sürülebilecek parsellere ayırır, bu (çiftliklerin) kullanım hakkını köylü aile reislerinin üzerine yazardı. Toprakların mülkiyeti devlette kalırdı. (Raiyyet) yazılan köylüler, çiftliklerini ekip biçmekle ve mahsulden belirli bir bölümünü (1/10 ile 1/2 arasında değişen bir payı) öşür adı altında devlete vermekle yükümlüydüler. Bunlar ayrıca her yıl (çift resmi) (bennak resmi) ve daha başka vergiler de öderlerdi. Raiyyetler, üzerinde yazılı olan toprakları satamazlar, rehin edemezler, bağışlayamazlardı. Devletin rızası olmadıkça, raiyyetlikten de çıkamazlardı. Ama raiyyetlikten sipahiliğe yükselenler bulunurdu.

Görüldüğü gibi Osmanlıların toprak rejimi, bir çeşit (devletçi üretim ilişkileri) temeline dayalı idi. Mülkiyeti devlete ait topraklar üzerinde çalışan (raiyyetler) in yarattığı artı-değer, çeşitli (resim)ler yoluyla devlet hazinesine akmaktaydı. Ne var ki, hazine ile (raiyyet)ler arasına başka kişiler girecektir.

Buraya bir nokta koyup, Devlet yönetici ve görevlilerinin, hazine hizmetlerinin ne yolda karşılandığını görelim. Bunların hizmetleri iki yoldan karşılanırdı: Ya Devlet hazinesinden bunlara nakit para (ulufe) ödenirdi; ya da kırsal bölgelerde yaşayan halktan alınan vergi ve resimleri, kendi hesaplarına toplama yetkisi verilirdi. Buna (dirlik) denirdi. Böylece dirlik olarak kendilerine belirli bir kırsal bölgenin (Tımar)ı, (Zeamet) i, ya da (Has)ı verilen sipahiler, Zaimler ya da Mirilvalar, o bölgenin (öşür)ünü, (çift resmi) ni, (bennak resmi) ni ve daha başka adlarla anılan vergi ve resimleri kendi hesaplarına toplamak, tahsil etmek suretiyle Devletin yerine geçmiş olurlardı. Altını çizerek belirtmelidir ki, Sipahiler, Zaimler, Mirilvalar toprağın mülkiyetine sahip olamazlar, sadece şu kadar akçeli öşürün ve diğer resimlerin sahibi olurlardı. Hazineye gidecek menfaatin sahibi olurlardı.

Tımar sahipleri (bu terimi genel anlamda ve Sipahileri, Zaimleri, Mirilvaları kapsayacak anlamda kullanıyoruz), vergi toplarken yasaların çizdiği sınırları aşarlar ve raiyyet yazılmış koylüleri aşırı derecede sömürürlerdi. Örneğin, ürünün onda birini almaları gerekirken, beşte birini, üçte birini aldıkları çok olurdu. Ayrıca Tımara ilişkin yasalar gereğince köylülere türlü angaryalar yüklemek de bunların hakkıydı.

Devlet hazinesinden dirlik olarak kendilerene sağlanan bu çıkarlara karşılık Tımar sahipleri kendi silahlandırdıkları belli sayıda askerin başında savaşlara katılmak zorundaydılar. Padişahlara, sadrazamlara, vezirlere, şehzadelere, beylerbeyi ve sancak beyleri ile yüksek düzeydeki devlet görevlilerine dirlik olarak (Has) ve (Zeamet); nizmete yeni alınanlara ve aşağı düzeydeki görevlilere ise (Tımar) verilirdi. Bunlar sağladıkları gelir ve karşılığındaki yükümler bakımından farklı idiler. Alt kademeyi oluşturan ve sayıları pek çok olan Tımarlı Sipahilerin dirliği yılda 3.000 akçe ile 20.000 akçe arasında oynardı. Yani Tımarlı Sipahiler üzerine yazılan toprakların yıllık vergi geliri bu sınırlar içinde tahmin olunurdu. Zeamet sahiplerinin dirlikleri ise 20.000 akçe ile 100.000 akçe arasındaydı. Has sahiplerine bırakılan topraklar 100.000 akçeden yukarı gelir sağlayanlardı.

Uygulamada dirlik sahipleri ve adamlarının bu sınırları fersah fersah aştıkları, köylüleri soydukları bilinen gerçeklerdendır. Padişahlar, sadrazamlar, beylerbeyleri, haslarından milyonluk dirlik sağlarlardı.

Büyük servetler biriktirme olanaklarına, sadece bürokrasi mensupları Osmanlı toplumunda sahipti dense gerçeğe ters düşülmüş olmaz. Bunlar politik nüfuzlarını da kullanarak, faizcilik, murabaacılık, hayvan ticareti gibi yollardan da büyük servetler yapmışlardır.

Osmanlılarda devlet, dolayısıyla da bürokrasi kırsal bölgelerin ekonomisinde olduğu biçimde olmamakla birlikte, kent ekonomisini de tekelinde tutardı. Fiyatları ayarlamak, işyeri sayısını saptamak, piyasayı denetlemek ve düzende tutmak gibi yetkileri ile devlet, kent ekonomisine de egemen olmaktaydı. Beri yandan işyerlerinin (Kapan) hanlarının, dükkanların türlü vergi ve resimlere bağlanmış olması, devletin, bu yoldan artı-değerin büyük kısmına el komasına olanak vermekteydi.

Osmanlı toplumunun egemen ve yönetici sınıfı olan bürokrasi, (Seyfiye) yani askerler, (İlmiye) yani medreseler, hocalar, (Kalemiye) yani kalem işlerinde çalışanlar olmak üzere üç gruptan oluşmaktaydı. Bunların belli başlı yetkilerini, ayrıcalıklarını kısaca açıkladık. Bürokrasinin karşısında, köylerde, kentlerde (Reaya) denilen emekçi halk yığınları vardı. Osmanlılarda sınıf ayrımı açık biçimde görülür: bir yanda (Havas) beri yanda (Avam) ... Avam, emekçi halktan oluşan sınıftı. Havas ise saygınlar anlamına, yüksek devlet görevlilerinden ibaretti.

Bürokrasinin saltanatla ilişkileri üzerinde, kısaca da olsa, durmak gerekir. Aslında egemen olan padişahtı. Hükümet etme yalnız onun hakkıydı. Ne var ki, bu mutlak hakkı, uygulamada veziriazam kullanır ve divana giren vezirler, beylerbeyleri, kazaskerler, nişancı gibi hizmetliler bu konuda kendisine eşlik ederlerdi. Sonraları padişah divana girmediği halde, alınan kararları ve arzları onaylamak ya da reddetmek mutlak hakkını korumuştur. Egemenliğe bağlı tüm yetkileri başkentte ve taşrada başta sadrazam olmak üzere bürokrasinin ileri gelen yüksek görevlileri kullanmaktaydı. Bu durum giderek padişahın yetkilerinin sınırlanması sonucunu doğurmuştu. Kâğıt üzerinde tüm hükümetlik haklar, padişahın kişisel hakları idi. Padişah sadece Tanrıya karşı sorumluydu. Buyruklarına hiç bir sınır yoktu hukuk bakımından. Bir ölçüde belki geleneklerle bağlı olduğu söylenebilirse de sultanlık haklarının mutlaklığı tartışma konusu değildi. "Mülkün sahibi" idi. Ancak padişahın teorik olarak mutlak olan buyurma yetkisi, gerçekte belki ilk kuruluş günlerinden itibaren sınırlı olmuş ve sınırlama zamanla daha da artarak, bürokrasinin gittikçe ağır basmasına yol açmıştır. Bu gelişme sonunda padişahın yetkilerinin sınırlanması, önce Tanzimat fermanı ile kendi kendini bağlama biçimini almış; daha sonra Birinci ve İkinci meşrutiyetlerle Anayasal sınırlama biçimine dönüşmüştür.

BÜROKRASİ DEVLETLE ÖZDEŞLEŞİYOR

Osmanlılarda Devlete, padişahtan ayrı bir varlık gözü ile bakılmıştır. Padişah da, sadrazam da, öteki görevliler de Devletin hizmetinde sayılmışlardır. Genel inanç bu merkezde idi. Ama pratikte Devlet padişahın kişiliğinde belirir, padişahla bütünleşirdi.

Giderek şöyle bir gelişme de oldu: Padişahin dışında bir varlık olarak görülen devlete zamanla bürokrasi sahip çıktı. Devleti yönetmiş, yüzlerce yıl, devlet adına buyurmuş olan bürokrasinin, devleti ele geçirmeye kalkışması beklenmedik bir gelişme değildi. Osmanlı Devletinin kuruluşundan bu yana süregelen uygulamalar, bürokrasinin devletle kendini özdeş görmesine, kendisini devletin uzantısı saymasına, dolayısılya devleti kollamak, korumakla yalnız kendisinin görevli olduğuna inanmasına yol açmıştır. Bürokrasi devletin kendi sorumluluğu altında olduğuna, dolayısıyla da devlet yaşamını ilgilendiren her sorunda, kararın kendisince verilmesi gerektiğine öylesine inanmıştır ki, Osmanlı Devletindeki ekonomik dayanaklarını yitirdiği halde, bu inanç sayesinde halâ egemen olma iddialarını sürdürmektedir.

BÜROKRASİDE KARŞIT GÖRÜŞLER

Düzen ve dirliğin iyice bozulması, savaşlada yenilgilerin birbirini kovalaması, gerilemenin, çöküşün yadsınamayacak bir hal alması üzerine, Osmanlı Devletinin yöneticileri buna bir çare aramaya başlamışlardır. Genellikle iki görüş çarpışmıştır. İlk görüşü savunanlara göre: "Bu müsibetler tanrının Osmanlılara ihtarıdır. Son zamanlarda dini, şeriatı ihmal eden Osmanlılar bu cezayı hak etmişlerdir. Devletin eski gücüne kavuşması, dirlik ve düzenin eski hale gelmesi dine şeriata dört elle sarılmamıza bağlıdır. Ecdadımızın kurduğu devlet düzenine dönülmesiyle her şey yola girecektir." Karşı görüşü savunanlar için ise: "Batından örnek alınarak birtakım reform hareketlerine girişmek zorunludur. Önce orduda, savaş araç ve gereçlerinde, yöntemlerinde reform yapmak şarttır. Devlet yönetiminde, eğitimde, maliyede, ticaret ve sanayide, tarımda Batıya benzemek için esaslı reformlara girişmek gerektir." Bu iki görüşün tarafları arasında çetin bir savaş başlamıştır. Kah biri, kah öteki ağır basmıştır. Sonunda ilerlemeler gerilemeler arasında, Lale Devrinden, Nizamı Cedid ve Tanzimata geçilmiştir. Ne var ki, Osmanlı Devleti artık Batı kapitalizminin bir yarı-sömürgesi durumuna düştüğünden, reform hareketlerinden umulan ferahlık doğmamış, devlet eski gücüne kavuşmak şöyle dursun, ekonomisi çöktüğünden ve dış borçlar yüzünden acze düşmüş itibarını büsbütün yitirmiştir. Düyunu Umumiye İdaresi devlet içinde bir yabancı devlet olarak Osmanlı Devletinin belli başlı kaynaklarını avucu içine almıştır.

Bu kez de Batıcı Osmanlı bürokrasisi İstibdat idaresini suçlu sandalyesine oturtarak Meşruti idareye geçişin koşullarını ve böyle bir hükümet biçimi içinde ne gibi reformların gerçekleştirilmesi gerektiğini tartışmaya başlamışlardır. Birinci Yeni Osmanlılar ya da Jön Türkler Hareketini (1865), İkinci Jön Türkler Hareketi izlemiştir. Paris'te gizlice toplanan kongrede (1902), Ermenilerin, Rumların ve Bulgarların istekleri dışında, iki karşıt görüş belirmiştir. Prens Sabahattin'in temsil ettiği görüşe göre: Çok uluslu Osmanlı Devletini koruyabilmek için merkezin otoriteşini iyice sınırlamak, bunun için de "ademi-merkeziyet" ve "teşebbüsü şahsi" esaslarını kabul etmek gerekir. Bu görüşün savunucusu Prens Sabahattin kongreye katılan Ermeni, Rum ve Bulgar delegele-

BÜROKRASİ, EMEKÇİ HALK YIĞINL
SOSYAL GRUBUDUR. OSMANLI DEV
SINIF NİTELİKLERİ TAŞIMAKTAYDI.
ÖLÇÜDE YİTİRMİŞ OLMAKLA BİR
BÜROKRASİYİ OLUŞTURAN, KİŞİL
POLİTİK BİLİNCE SAHİPTİRLER.
KOLLAMAK, KORUMAK VE YÖNETM
DUKLARINA KESİNLİKLE İNANMA
YÜZYILLARIN OLUŞTURDUĞU BİR S

rinin isteklerini bir ölçüde karşılamış olmak için, d
rumdan yararlanmamak kaydıyla yabancı müdahalesin
de kabul ediyordu. Gerçekten Paris Kongresinde Osma
Devletinin gereken reformları kendi başına gerçekleş
remeyeceği, büyük devletlerin yardımına muhtaç olduğ
ileri sürülmüştü.

İkinci görüşü Ahmet Rıza Bey ve arkadaşları tem
ediyorlardı. Bunlar müdühaleyi kesinlikle reddetmişl
dir. "Ademi-merkeziyet"e de karşıydılar. Ahmet R
Bey ve arkadaşları Osmanlıcılık karşısında Türkçülü
İşlamcılığı savunuyorlardı. Merkezci, müdühaleci, bir
çüde bütüncül otoriter bir devletten yanaydılar. Sav
dukları devlet anlayışı, Osmanıl bürokrasisinin yüzyıl
ca savunduğu devlet. anlayışı idi. Bir de ihtilalin sad
yayınla gerçekleştirilemeyeceği, ordu mensuplarının
ihtilalciler arasına alınmasının gereği ileri sürülmekteyd

Müdahale sorunu konferansın bir sonuca bağ
madan dağılmasına neden olmuştur. Ama karşılıklı
ler, gerek İkinci Meşrutiyet fıkralarının, gerekse Cum
riyet dönemi partilerinin politika yelpazesindeki yer
ni belirlemiştir. Elbet zamanın getirdiği zorunlu aya
malar yapılarak.....

Paris Kongresi dağılınca Prens Sabahattin ve a
daşları "Teşebbüsü Şahsi ve Ademi Merkeziyet C
yeti"ni, Ali Rıza Bey ve arkadaşları da "Terakki ve
hat Cemiyeti"ni kurdular. İkinci Meşrutiyet ilanın
sonra birinci akım Osmanlı Ahrar Fırkası'nı, daha s
Hürriyet ve İtilaf Fırkasını; ikinci akım da Osmanlı
hat ve Terakki Cemiyeti (Fırkasını) meydana getirmi
Hürriyet ve İtilaf Fırkasının tüzük ve programı ince
diğinde, bu fırkanın devletin ekonomiye müdahales
karşısında olduğu; özel girişimi savunduğu gör
Çeşitli ulusların Osmanlı ülkesinde bir arada yaşan
rından yanadır. Gayri müslim unsurlara eşitlik, özgü
tanınmalıdır. Türkçülük, İslamcılık devlet politik
esas yapılamaz. Programın bir başka esası da Ademi-
keziyet ilkesidir. Bu ilke Teşebbüsü Şahsi ilkesi ile b
te ele alınmıştır. Ve adeta vilayetleri özerk birimler
ne getirmeyi hedef tutmuştur. Gerçi ittihat ve Te
de esasta özel teşebbüsten yanadır. "Ama onun a
şında özel teşebbüsün müslüman Türk iş adamla
elinde olması gerektir. Bunu sağlamak için devlet
gücü ile yardımcı olacak, ekonominin Türklerin
geçmesine çalışacaktır. Bu amaçla da devlet ekono
seyirci kalmayacaktır. Ademi Merkeziyet ise de

KESİN OLANI ŞUDUR Kİ, BUGÜN BÜROKRASİ, BURJUVAZİ İLE TOPRAK AĞALARINDAN BAĞIMSIZ BİR BASKIN GÜÇTÜR. DEVLET YÖNETİMİNİ ELİNDE TUTAN VE POLİTİKADA SON SÖZÜ SÖYLEME DURUMUNDA OLAN BİR SOSYAL GRUPTUR.

parçalanmasına yol açacağı için kesinlikle söz konusu edilemez. Osmanlı topluluğu içinde, Türk unsuruna ulus bilinci verilerek dinamik ve egemen hale getirilmelidir. Beri yandan Osmanlı topluluğu içinde egemen duruma gelecek olan Türkler, İslam dünyasının da toparlanıp birleştirilmesinde olumlu rol oynayabileceklerdir." Türkçülük ve İslamcılık İttihat ve Terakki'nin temel ilkeleridir.

(Burada bir parantez açarak aynı ilkelerin Alman emperyalizminin "doğuya yayılma" politikasına hizmet etmiş olduğunu hatırlatmak isteriz. Birinci Dünya Savaşında Almanların buyruğunda Kafkasya'ya yürüyen Türk silahlı kuvvetleri Büyük Turan ülküsü peşindeydiler. Kanal seferinde şehit düşenler ise, büyük İslam birliği ülküsünün kurbanı olmuşlardır. Oysa bu iki sefer de aslında Alman emperyalizminin, Rusya ve İngiltere ile mücadelesinde Doğuda kendisine bir yaşam alanı bulmak amacını gütmekteydi.)

Cumhuriyet döneminde Osmanlı bürokrasisinin devlet felsefesi yaşamını sürdürmüştür. Cumhuriyet Halk Partisi, İttihat ve Terakkiye mirasçı olmuştur.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası da, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına, Serbest Fırkaya, Demokrat Partiye ve nihayet Adalet Partisine kaynaklık etmiştir.

Yüzyıla yakın bir mücadele tarihi olan bu iki görüşü iki sözcükle açıklamak gerekirse, denilebilir ki, İttihat ve Terakki bürokrasinin politik egemenliği ve yönetiminde kapitalist yoldan kalkınmayı önerirken; Hürriyet ve

AR LA BİRLİKTE TOPLUMUMUZUN EN ESKİ LE NDE BÜROKRASİ BASKIN VE YÖNETİCİ BU ÜN DE, EKONOMİK DAYANAĞINI BÜYÜK Lİ E, POLİTİK GÜCÜNÜ KORUMAKTADIR. ER YÜZYILLARIN BERRAKLAŞTIRDIĞI BİR ÖT I SINIFLARDAN BAĞIMSIZ, DEVLETİ EK GÖREVLİ BİR SOSYAL GRUP OLUŞTUR- KT. DIRLAR. AYRICA TÜRK BÜROKRASİSİ, İY AL İDEOLOJİYE DE SAHİPTİR.

İtilaf politikayı da ekonomiyi de gelişmekte olan burjuvazinin eline bırakmayı önermiştir. Halâ genel çizgileriyle aynı sorun karşısında olduğumuz sanırız gözlerden kaçmamaktadır. Bir yanda devleti gözetmek ve kollamakla kendini görevli bilen ve yüksek politikayı ilgilendiren her konuda son sözü söyleyecek durumda bulunan bir bürokrasi vardır. Bir yanda da ekonominin can damarlarını elinde bulundurduğu için bürokrasinin vasiliğini reddeden, dışa bağlı bir burjuvazi vardır.

BÜROKRASİ AĞIRLIĞINI POLİTİK BİLİNCİ İLE KORUYOR

Gerçekler şemalara göre yorumlanırsa, bizim bürokrasinin herhangi bir kapitalist toplum bürokrasisinden farkı kalmaz: O da devlet mekanizması içinde, burjuvaziye hizmet eden bir kategori haline gelir. Oysa gerçeğin böyle olmadığını biliyoruz. Bizde bürokrasi yüzlerce yıl egemen sınıf niteliği göstermiştir. Bugün de burjuvazinin buyruğunda, ona hizmet eden bir araç durumunda değildir.

Osmanlı devleti tarih sahnesinden silinene kadar, devlet, bürokrasinin elinde kaldı. Bu uzun tarih döneminde bürokrasi, bir egemen sınıf niteliği taşımıştır. Osmanlı toplumunda bürokrasiden başka bu niteliği gösteren, ona baskın sayılabilecek herhangi bir sınıf, bir sosyal kategori de yoktur. Bürokrasi üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip değildir. Kimi üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olanlar da örneğin lonca esnafı, egemen ve yönetici durumda değillerdir. Osmanlı toplumunun gerçeği böyle. Şemalara sığmayan bu gerçeği bilime dayanarak açıklamak olanağı elbet vardır.

Birinci Dünya Savaşı yenilgisinden sonra ise, bürokrasinin Hürriyet ve İtilaf partisince temsil edilen kanadı, padişahla işgal altındaki İstanbul'da kaldı. Bürokrasinin Müdafa-i Hukuk derneklerinde toplanan öteki kanadı, Anadoluya geçti. Atatürk'ün önderliğinde Kurtuluş Savaşına girdi. Kurtuluş Savaşında, devlet bürokrasinin yönetimindeydi. Lozan barışını o yaptı, Cumhuriyeti o kurdu. Ve Cumhuriyet Halk Partisi içinde örgütlenen bürokrasi, 1950'ye kadar devleti rakipsiz yönetti. Hem politik alanda, hem ekonomi alanında bürokrasinin egemen olduğu görülür. Bürokrasi bu dönemde de üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip değildir. Ancak devletçilik politikasın ile ekonomiye egeme.: durumdadır.

1950'de bürokrasi için yeni bir dönem başlamıştır. 1950-1960 arası, burjuvzinin politikasında ağırlığını duyurmaya ve söz sahibi olmaya yöneldiği dönemdir. 1950 genel seçimleri, bürokrasinin vasiliğinden kurtulmak olanağını vermiştir. Ne var ki, burjuvazi amacına tam anlamda ulaşamamıştır. Cumhuriyet Halk Partisinin yenilgisinden sonra politik ağırlığını büyük ölçüde yitiren bürokrasi, devlet makinasını elinde tutmaya devam etmiştir. Ve burjuvazinin kendisine bağlı yeni bir bürokrasi oluşturma çabalarından beklenen sonuç alınamamıştır. Geleneksel bürokrasi, durumunu ve politik bilincini korumayı başarmıştır. Burjuvazi ile bürokrasi arasındaki mücadele en yıl sürecektir.

Burjuva iktidarının Türkiye'yi ekonomik iflasın eşiğine getiren politikası, Devletin saygınlığını da zedelemekteydi. Ulusal bağımsızlığımızla asla bağdaşmayan bir dizi sözleşmelerin altına imza konmuş, ülkemizde Amerikan askeri üsleri kurulmuş, dış borçlar ve zararlı sonuçları, Düyunu Umumiye ile bir paralel kurulmasını haklı gösterecek bir düzeye ulaşmıştı. Cumhuriyet döneminde bin bir fedakarlıkla meydana getirilmiş olan devlet mameleki, yabancı ve yerli çıkar çevrelerine peşkeş çekilmekle, milyarlarca lira değerindeki kamu sektörünün özel sektöre devrinden söz edilmekteydi. Ve yüzlerce yıldır bürokrasinin kıskançlıkla koruduğu fikir olarak, hükümet etme biçimi olarak, göz göre göre yok edilmekteydi. Oysa bürokrasi yüzlerce yıldır devleti kollamayı ve korumayı, varlığının nedeni saymıştır. Gidişata seyirci kalamazdı. Gelenekleri, inançları, bürokrasiyi harekete iteliyordu. Bu dönem 27 Mayıs'la noktalanmıştır.

Kurucu Meclis bürokratlardan oluşmaktaydı. Hazırlanan Anayasaya, 1950-1960 serüveninin yeniden yaşanmasını önlemek amacıyla, birtakım hükümler kondu. Bürokrasinin Devlet makinası içinde ağırlığını duyurması bir güvünce olarak görüldü. Bürokrasi son sözü söyleyecek durumda olmalıydı. Seçimle iş başına gelecek olanların, Devleti tekellerine geçirmelerine, Devletin maddimanevi varlığına diledikleri gibi tasarruf etmelerine olanak verilmemeliydi: Devleti, yüzyıllardır yöneten, kollayanbürokrasi idi. 27 Mayısta bu görevini bir kez daha yerine getirmişti. Bürokrasinin bu tarihsel niteliği Anayasaya yansıtılmalıydı. Tabii Senatörlük, Kontenjan Senatörlüğü, Milli Güvenlik Kurulu, Anayasaya bu amaçla sokulduğu anlaşılan yeni kurumlardır. Politik nitelikte olmamakla birlikte, Devletin Anayasaya aykırı yasalarla yönetilmesine olanak vermeyecek olan Anayasa Mahkemesi ile, bir avuç sermayecinin zengin edilmesine dönük bir ekonomi anlayışının yerine, planlı kalkınma fikrini getiren Devlet Planlama Örgütünü de, bürokrasinin Devlet içinde ağırlığını temsil eden kurumlar arasında sayabiliriz.

Politik etkinlik bakımından, bu kurumlar arasında Milli Güvenlik Kurulu, başta gelir. Anayasanın 111. maddesinde Milli Güvenlik Kurulu şöyle tanımlanır : "Milli Güvenlik Kurulu, Başbakan, Genel Kurmay Başkanı ve kanunun gösterdiği bakanlarla kuvvet komutanlarından kurulur. Milli Güvenlik Kuruluna Cumhurbaşkanı başkanlık eder; bulunmadığı zaman bu görevi Başbakan yapar. Milli Güvenlik Kurulu, milli güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında gerekli temel görüşleri bakanlar kuruluna tavsiye eder." Milli güvenlik demokratik anayasa hukuku bakımından belirli anlam taşıyan bir kavramdır. Bizde geniş bir yorumla uygulandığı anlaşılmaktadır. Milli Güvenlik Kurulunun kamuoyuna açıklanan tavsiye kararlarında, her önemli konunun ele alındığı görülmektedir. Böylece Türk Silahlı Kuvvetleri, en yetkili komutanlarının ağzından, izlenmesinde yarar gördüğü politikayı, hükümete duyurma olanağını bulmaktadır.

Ne var ki, hükümet, bu tavsiye kararlarına uyup uymamakta serbesttir. Böyle olunca da, taraflar arasında anlaşmazlıkların birikmesi ve durumun kopma noktasına gelmesi kaçınılmaz olmaktadır. Nitekim 1971'in ilk aylarında bu noktaya gelinecek ve bürokrasinin etkin kanadını oluşturan Türk Silahlı Kuvvetleri adına verilen 12 Mart muhtırası ile, iş çevrelerine yakınlığı ile tanınan Demirel hükümeti, istifa etmek zorunda bırakılacaktır.

Bürokrasinin politik ağırlığını ortaya koyması bakımından, o günlerin gazetelerinde yer alan kimi demeçleri ansımakta yarar vardır:

4 Mart 1971 günü gazetelerde, Genel Kurmay Başkanının Ankara'da bulunan subaylarla yaptığı konuşmada: "Hiç endişeniz olmasın, gerekenler vaktinde arzu ettiğiniz gibi yapılmaktadır. Anayasa ve demokratik rejim içinde gereken, gerektiği zaman yapılacaktır. Tekrar ediyorum, endişeniz olmasın" dediği yazılıyordu. 11 Mart günü gazetelerde Genel Kurmay Başkanının Yüksek Komuta Konseyi toplantısında: "Aşırı sağın tehlikesi de, aşırı solun tehlikesi de büyüktür. Ancak aşırı sağ daima karşısında bir alternatif bulacaktır. Bu alternatif güçlerin başında ise Türk Silahlı Kuvvetleri gelmektedir. Fakat aşırı sol iktidara gelirse karşısında alternatif bulamayacaktır. Tehlikenin büyüğü de buradan gelmektedir. Biz Anayasaya sadık kalarak üzerimize düşen ikaz görevimizi her fırsatta yerine getiriyoruz. Hiç kimsenin endişesi olmasın, Türk Silahlı Kuvvetlerini temsil etmek mevkiinde bulunanlar, vazifelerini müdriktirler ve Türkiye'yi bir tehlikenin kucağına atmayacaklardır. Gereken her şey zamanında yapılmaktadır. bundan sonra gerekenler de yine zamanında yapılacaktır." biçiminde konuştuğunu bilirtiyorlardı.

Ve Genel Kurmay Başkanı ile kuvvet komutanlarının imzalarını taşıyan 12 Mart "Muhtıra"'sı veriliyordu. "Muhtıra" şöyle kaleme alınmıştı:

"Parlamento ve hükümet süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve Anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyetinin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür."

"Türk milletinin ve sinesinden çıkan silahlı kuvvetlerinin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin partilerüstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilerek mevcut anarşik durumu giderecek ve Anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir."

"Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde Türk Silahlı Kuvvetleri kanunların kendilerine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamak görevini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır. Bilgilerinize...."

Bu muhtıra üzerine Demirel Hükümeti istifa etmiş, yerine bürokrat ve teknokratlardan oluşan Erim hükümeti kurulmuştur. Böylece bürokrasinin asker ve sivil kanatları arasındaki dayanışma ve işbirliğinin yeni bir örneğine tanık olunmuştur. 27 Mayıs'tan sonra da aynı şey olmuştu. Bakanlar kurulunun kuruluşunda hiç bir zorluğa rastlanmamıştır. Silahlı Kuvvetleri Demirel hükümetini devirmeye iteleyen nedenler neler idiyse, bakanlık sorumluluğunu yüklenenleri göreve iteleyen nedenler de aynı nedenlerdi. Aynı inançlarla hareket ediyorlardı. Devletin tehlikeye düşürüldüğüne ve devleti korumak ve kollamakla, Devletin hizmetinde olan kendilerinin görevli olduğuna inanıyorlardı. Gördükleri işle, yaşam düzeyderi ile, devlet anlayışları ile aynı sosyal grubu oluşturuyorlardı.

İki devlet anlayışı çatışmaktadır. Bürokrasinin, otoriter, merkezci, tümcül devlet felsefesi ile burjuvazinin son tahlilde devleti kâr sağlama aracı gözü ile gören siyasal felsefesi, uzlaştırılmaz biçimde çelişmektedir. Olaylar bürokrasinin bugüne dek kendi devlet görüşünü korumayı başardığını ortaya koymaktadır.

Bu iki devlet felsefesinin, ayrı iki ekonomik sistemi yansıttığı kuşkusuzdur. Bürokrasinin devlet anlayışı, devletin ekonomiye müdahale ettiği ve bir çeşit otoriter "devletçi üretim" ilişkilerinin ağır bastığı bir toplum düzeninin siyasal ideolojisi. Tarihsel kökleri Tımar sistemine uzanır. Burjuvazinin devlet felsefesi de, özel girişimci bir topluluk düzeninin siyasal ideolojisini yansıtmaktadır.

Ulusal ekonomimizde devlet kesiminin ağırlığını koruyamadığı; ekonomiye yön verici, dinamik bir güç olma niteliğini büyük ölçüde yitirdiği bir gerçektir. Bu gerileme, bürokrasinin politik ağırlığını olumsuz biçimde etkileyebilir. Beri yandan bürokrasinin kapitalist sisteme bütünleşmesi sonucunu doğurabilecek kimi atılımları da gözden uzak tutmamak gerekir. Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK), dikkatle izlenmesi gereken bir girişimdir.

Kesin olanı şudur ki, bugün bürokrasi, burjuvazi ile toprak ağalarından bağımsız bir baskın güçtür. Devlet yönetimini elinde tutan ve politikada son sözü söyleme durumunda olan bir sosyal gruptur.

Bürokrasi, emekçi halk yığınlarıyla birlikte toplumumuzun en eski sosyal grubudur. Osmanlı devletinde bürokrasi baskın ve yönetici sınıf nitelikleri taşımaktaydı. Bugün de, ekonomik dayanağını büyük ölçüde yitirmiş olmakla birlikte, politik gücünü korumaktadır. Bürokrasiyi oluşturan, kişiler, yüzyılların berraklaştırdığı bir politik bilince sahiptirler. Öteki sınıflardan bağımsız, Devleti kollamak, korumak ve yönetmekle görevli bir sosyal grup oluşturduklarına kesinlikle inanmaktadırlar. Ayrıca Türk bürokrasisi, yüzyılların oluşturduğu bir siyasal ideolojiye de sahiptir.

(Devamı Sayfa 11'de.)

MAO'cu Hizbin Düşüşünün Ardından

TENG HSIAO PING
"şu anda bütün liderlerden daha fazla etkinliği ve deneyleri var.

AŞAĞIDAKİ MÜLAKAT, ÇKP'NİN KURUCU LİDERLERİNDEN PENG SHU-TSE İLE 7 ARALIK 1976'DA YAPILMIŞTIR.

SORU● Dünya ve Çin basının 7 Ekim açıklamalarına göre ÇKP'nin Mao'ya yakın 4 lideri tutuklandılar. Bunların arasında Mao'nun karısı Chiang Ching, başbakan yardımcısı ve Halk Kurtuluş Ordusu'nun siyası başkomiseri Chang Chun-chiao, ÇKP'nin başkan yardımcısı Wang Hung-wen ve Mao'nun düşüncelerinin başlıca propagandisti Yao Wen-yuan Bu dörtlünün hepsi de partinin Politbürosunun üyeleriydiler. 24 Ekim'de Pekin Belediye Başkanı Wu Te, Tien An Men alanındaki bir tenis karşılaşmasında bu dörtlü kliğin partinin ve devletin çıkarlarını gücünü kötüye kullandıklarını söyledi. Eğer Hua Kuo-feng Mao'nun şimdi tutuklanan yakınlarına bu denli düşman idiyse Mao'nun kendisi Hua'yı neden Nisan 1976'da hükümet başkanı ve parti başkan yardımcısı seçti?

PENG ● İlk önce Mao'cu radikal kanadın dört lideri ile başbakan Hua Kuo-feng arasındaki çatışmaya nelerin yol açtığını anlamak gerekiyor. Gazeteler, Mao'nun ölümünden sonra parti başkanının ve başbakanın öncekilerden farklı olacağını söylüyorlardı. Dörtlünün Chiang Ching'i parti başkanlığı ve Chang'ı başbakanlık için önerdikleri de söyleniyordu.

Hua elbette bütün bu adaylara karşıydı, çünkü yeni yerleştiği yerinden olacaktı. Bu nedenle Hua, Chiang Ching ve çevresindekilerin bir askeri darbe hazırladığını iddia eden eski liderlere döndü. Savunma Bakanı Yeh Chien-ying'de aşırı Mao'cu grubu devirmek için Hua'yı kullanmayı planlıyordu. Ve bu çıkar birliği sonucunda "dörtlü çete " tutuklandı.

Bu arada Hua'nın siyasal geçmişine bakılacak olursa, ne önceden ne 3. Çin devrimi sırasında, kendisinin en ufak bir rolü olmamıştır. Eğer Mao, onu yerel bir görevden alıp başbakan yardımcısı ve savunma Bakanı yaptıysa, bu sadece Hua'nın dalkavukluğunun başarısıydı. Hatta Mao'nun gözüne girmek için Hua'nın başka çabaları da olmuştu. Kültür devrimi sırasında Hua Liu Shao-chi hizibini yok etmek için Kızıl Muhafızlara yardım etti. Bunun üzerine kendisi Hunan parti komitesine 1. sekreter ve Bölgesel Devrimci Komitenin de başkanlığına getirildi. ÇKP'nin, Merkez Komitesine 1969'da, 9. Kongrede seçildi. 1974'te Mao'nun Lin Piao'ya karşı açtığı kampanyada da Hua etkin rol oynadı ve Hunan'da Lin taraftarlarını bozguna uğrattı. Böylece Mao'nun gözüne girmeyi başararak siyasi yerini sağlamlaştırdı. Nitekim 1976 Ocağında Chou En-lai'ın ölümünden sonra başbakanlığa ve parti başkan yardımcılığına getirildi.

SORU ● Basına göre, Mao'nun vekillerinin Şanghay ve Pekin'de etkin oldukları, Şanghay'da 1 Milyonun üstünde milis kuvvetlerin yanında parti liderliğinin de kontrolleri altında olduğu söyleniyor. Pekin'de de Chiang grubunun, milis kuvvetleri ve Wang Tung-hsing komutasındaki 50. ooo Kızıl Muhafızı kontrolleri altında tuttukları, ayrıca Pekin'de merkezi haber örgütünün, kültür ve eğitim bakanlıklarını, Pekin ve Tsinghua Üniversitelerini ellerinde oldukları söyleniyordu. Bütün bunlar gerçekten büyük bir güç gibi görünüyor. Bunlara karşın "Dörtlü çete" nin tutuklanmasından sonra neden bu Maocu taraftarlardan hiç protesto gelmedi? Hua Şanghay ve Pekin'de "dörtlü kliğe karşı kitle gösterileri sergilemeyi nasıl başardı ?

PENG ● Çin'in içinde ve dışında, bu olaylar pek çok insanı şaşırttı. Fakat bu olayların nedenlerini geçmişi değerlendirerek anlamakta çok zor değil.

1. Neden, Kültür Devrimi sırasında Mao'cular Şanghay'ı Mao'nun prestiji ve Lin Piao'nun orduları sayesinde ele geçirip kontrol altına alabilmişlerdi. Aslında burada gerçek bir destek sağlıyamamışlardı. Çünkü kitlelerin yaşama standartlarında hiçbir ilerleme kaydedememişlerdi. Ücret artış istemleri sürekli geri çevrilmişti. Açıkçası kitleler bu durumdan hoşnut değillerdi.

2. si, milis kuvvetleri "resmi" olarak Mao'cu dörtlünün kontrolündeydi. Fakat bu sadece üst kademeler için geçerli idi. Oysa alt kademeler emekçi kitlelerle aynı hoşnutsuzluğu paylaşıyorlardı.

3. neden ise, Şanghay'daki ordu ve neredeyse tüm subaylar Kültür Devrimi döneminde Mao'cu grubun saldırısına uğrayan Hsu Shih-yu taraftarlarıydı. Ve tabii radikal grupla araları hiç iyi olmayan subaylar, "dörtlü çetenin" tutuklanmasıyla meydana gelen gösterileri değil durdurmak bu gösterileri perde arkasından düzenlemeğe yardımcı oldular.

CHEN HSI LIEN
"orduda etken"

Ayrıca Kültür Devriminde temizlenen pek çok eski lider ve kadrolar Şanghay'da yaşıyorlardı. Bunlar da tutuklamaları sevinçle karşıladılar. Bütün bunların üstüne Kültür Devriminde, yüzbinlerce Şanghay'lı Kızıl Muhafız Mao'cular tarafından kırlara sürülmüşler ve dönüşleri yasaklanmıştı. Bu sert tedbirler pek çok insanı tedirgin ediyordu. Böylece Şanghay'da "dörtlü çeteyi" tasfiye edenleri, o güne dek süregelen engelleri ortadan kaldıracakları umuduyla "hoşgeldin" dendi. İşte Şanghay'da yoğun protestoların olmamasının nedenleri bunlardır.

Pekin'de tutuklamalara gösterilen tepki çok daha üzücüdür. Önce, 8341 olarak bilinen gizli polis kuvvetleri Mao'ya karşı olan Wang'ın komutasındaydı. Ayrıca Wang yerini sağlamlaştırmak için bu temizleme hareketinde Hua'nın yanında yer aldı. Bu da devrimci ilkelerden daha çok kişisel çıkarların ağır bastığı bir hizip hareketinin doğal gelişimidir.

Daha önce Mao'cuları destekleyen kitle haberleşim araçları (basın, radyo) yayın müdürlerinin değiştirilmesiyle taraflarını da değiştirdiler. Kültür ve eğitim bakanları görevlerinden alındılar. Pekin ve Tsinghua üniversitelerini kontrol eden tüm kadrolar tutuklandı.

Böylece Şanghay ve Pekin'deki Mao'cu hizip büyük ölçüde yok edildi. Diyebiliriz ki kaba hatlarıyla Stalinci bir oluşum olan Maocu hizibin ÇKP içindeki varlığı sona erdi.

SORU ● Çin'de gelecek gelişmeleri siz nasıl görüyorsunuz ?

PENG ● Öncelikle ÇKP içinde yeni lider kadrosu kendini yeniden düzenlemeli. Partinin en yüksek karar organı, 1973'te 10. Kongrede seçilen, 21 üyeden oluşan Polit Bürodur. O zamandan bu yana 21 üyenin 5'i öldü. (Chou En-lai, Chu Te, Mao Tse- tung, Tung Pi-wu, Kang Sheng) "Dörtlü çete" tasfiye edildi. (Ayrıca Teng Hsiao-ping Nisan 1976'da tasfiye edilmişti.) Böylece geriye 12 üye kalıyor ki, hepsi zayıf ve partide ne prestijleri, ne de tabanları var. Salt Yeh Chien-ying, Li Hsien-nien, Chen Hsi-lien, Hsu Shih-yu'nun orduda ve hükümette etkenlikleri var. Bu demektir ki partinin lider kadrosunun bir ulusal kongreyle, yahut en azından bir Merkez Komite toplantısı yoluyla, yeniden örgütlenmesi gerekiyor. Şimdilik Hua bir ulusal kongre ya da Merkez Komitesini toplama taraftarı görünmüyor. Çünkü, hali hazırda elinde bulunan kariyerleri - parti başkanlığı, hükümet başkanlığı, askeri komisyon başkanlığı, halk güvenliği polis bakanlığı - kaybetmekten korkuyor. Mao bile bunlardan sadece ikisini elinde tutuyordu.

Hua, büyük bir olasılıkla, eski liderlerle işbirliğine gidecek ve, onlarla birlikte bir kadro geliştirecek. Bu çözüm bir süre için yeterli olabilir. Ancak, karşılaşacakları birçok sorun var. Bir kere, Kültür Devrimin-

de tasfiye edilmiş eski liderleri, kadroları yeniden ele almaları gerekiyor. Üstelik, bunların pek çoğu, "Dörtlü çete" nin baskısıyla Mao tarafından tasfiye edilmişlerdi. Şimdi bu çete revizyonizm ve kapitalizmi yeniden kurmak suçlarıyla tutuklanınca, doğal olarak bu çetenin mahkum ettiği kadrolar yeniden diriltilecek.

Teng Hsiao-ping'in itibarının geri verilmesi önemli bir soruna yol açıyor. Teng, Chou'dan sonra ılımlı kesimin en önemli lideriydi ve şu anda da bütün liderlerden daha fazla etkinliği ve deneyleri var. Teng' in yeniden liderlik pozisyonlarından birine getirilmesi Hua'nın durumunu önemli ölçüde tehlikeye sokar. Bu durumda Teng'in yeni dönemdeki etkinliği, Hua'nın ivedilikle ilgilenmesi gereken bir sorun.

İkinci değişiklik alanı büyük bir olasılıkla, Kültür Devriminden bu yana giderek kötüleşen ekonomi olacak. Şimdiki iktidar, Chou'nun ortaya attığı dörtlü modernleşmeyi gerçekleştireceğini söylüyorsa da, bu aşamadaki sorunu, gerekli fonları ve teknolojiyi sağlamak olacaktır.

Üçüncü değişiklik ise, kitlelerin kültür devriminden bu yana bozulan yaşam düzeyleridir. Bütün işçi ücretleri dondurulmuştu. Hatta bu nedenle işçiler Temmuz 1975'te Hangchow'da genel greve gitmişlerdi.

Bir başka sorun da eğitim sistemiyle ilgili. Çin' in eğitim sistemi, Kültür Devrimiyle birlikte tümüyle yıkıldı. Üniversite ve orta okulların başkanlarının hemen hepsi görevlerinden alındı. Mao taraftarları "devrimci eğitimi" yaymaya çalıştılar. Bu eğitimin amacı sürekli, eleştri, direniş ve dönüşümü içeriyordu. Ancak, eğitim sistemi, Kültür Devriminden beri bu temel ilkeler üzerine yeni baştan kurulamadı. Eğitimin böyle bir karmaşa içinde olması bugüne dek yeni kuşağın sosyalizmin çıkarları doğrultusunda eğitilmesini engelledi. Bu durum bütün kültür alanları içinde geçerli. Mao, 1940'larda Stalin döneminde Thdanov'un yaptığına benzer bir kültür politikası uyguladı. Yazarlar, artistler, ressamlar, müzisyenler çalışmalarını bırakmaya zorlandılar. Yahut işlerinden uzaklaştırıldılar. Bundan sonra Chiang Ching tarafından oluşturulan sözde modern operalar yapıldı. Bunlar salt propaganda amacıyla yapılıyordu ve hiçbir estetik önemleri yoktu.

Bir kelimeyle şu söylenebilir: Bu gün Çin'de bomboş bir kültür alanı vardır. İşte bu durum yeni liderlerin hemen uğraşması gereken çok önemli bir sorundur.

Yeni kadronun aynı zamanda, tahminlere göre, 10 milyonu bulan ve halen sürgünde olan aydınlar ve kenli gençlerle ilgilenmesi gerekiyor.

Son olarak Çin ve SSCB ilişkileri 1960'dan bu yana giderek bozuldu. İki ülkenin de sınırlarda milyonlarca askeri var. Bu tehlikeli durum yeni liderler tarafından bir çözüme bağlanamazsa, bir savaşın çıkması olasıdır.

Yukarıda sıralanan bu sorunlar, Mao'nun liderliği zamanında ortaya çıktı. Yeni liderlerin de makul çözümler bulması beklenemez. Çünkü bu sorunlar, bürokratik ve baskıcı bir yönetimin sonuçlarıdır. Sorunların çözümü ancak Maocu yöntemlerin ve ideolojinin değiştirilmesiyle olur.

Böylesine ağır sorunlar altında olmalarına karşın, yeni liderlerin saldırılarının merkezi hala "dörtlü çete" Öylesine kişisel saldırılar oldu ki, Mao'nun karısı neredeyse fahişe durumuna düşürüldü.

Fakat temel sorular hala ortada: "Dörtlü çete" ye eski kadroları tasfiye etme yetkisini kim verdi? Kültür Devrimini başlatan ve "Dörtlü çete"nin eski parti kadrolarını temizlemesini isteyen Mao'nun kendisi değilmiydi? Herkes biliyor ki; Mao 40 yıla yakın bir süredir Chaing Ching ile beraber. Eğer Chaing'ın kişisel yaşamı bu denli kötü ve çirkinse, bu Mao'yu da ilgilindirmez mi ?

Hua kesinlikle kitlelerden bu soruyu sormalarını bekliyor. "Dörtlü çete"ye saldırırken, aynı zamanda liderleri Mao'ya da dolaylı olarak saldırıyor. Yani, Hua gelecekteki anti-Mao'culuğun kapılarını açıyor.

Öte yandan yeni liderler, bazı ekonomik önlemler hazırlıyorlar. Dışardan teknoloji ve makina almayı amaçlıyorlar. Fakat, şimdiki problemleri, bunları satın almak için gerekli fonların olmayışı. Pekin bir yandan Moskova ile ilişkilerdeki gerilime de karşı. Ancak iki ülkenin de bürokratik kliklerce yönetilmesi bu sorunun çıkmazı.

Bu koşullar altında Hua'ya karşı perde arkası bir kampanyanın oluşması da mümkün görünüyor. Eğer, böyle olursa, bu, yakın bir gelecekte ÇKP içinde ciddi çatışmalar olacağı anlamına gelebilir.

ARNAVUTLUK

Bürokratlaşmaya Karşı Yeni Önlemler

Geçen Kasım ayının sekizinde, Arnavutluk Emek Partisi 7. Kongresini tamamladı. Tartışmalarda çeşitli vesilelerle sosyalizm altında sınıf savaşının sürdürülmesi ve burjuva ideolojisiyle mücadelenin gerekliliği üzerinde duruldu. Sosyalist düzenin sağlamlaştırılması için ideolojik mücadele alanında büyük gayretler gösterilmesinin zorunlu olduğu belirtildi.

Arnavutluk Emek Partisi birinci sekreteri Enver Hoca, iç ve dış düşmanların Arnavutluk'ta kapitalizmi restore etmek (yeniden kurmak) konusundaki projelerinden vazgeçmediklerini tekrar belirtti. Bunun için sadece dış düşmanlara ve ajanlara dayanmadıklarını, bunların toplumdaki eski ideolojilerinden, burjuva ve revizyonist ideolojilerden de destek gördüklerini, bu ideolojik kalıntıların başında da bürokratizmin geldiğini söyledi. Bürokratların ve devlet aygıtının herşeye karar verir duruma gelerek, Arnavutluk işçi sınıfını pasif ve sadece ekonomik üretimi üstlenir bir duruma getirme tehlikesinden söz etti.

Şüphesiz, bürokratlaşmanın olumsuzlukları üzerinde ilk uyarı bu değildi. 1966'da geliştirilen antıbürokratik bir kampanya sonucunda merkezi ve mahalli idarelerdeki 15 bin memur, fabrikalara ve kooperatiflere dönmüştü. O zamandan bu yana fazla kadroların üretime kaydırılması büyük bir gelişme gösterdi. Genellikle üretimden ve işçi sınıfından kopuk devlet kadrolarındaki kişisel ihtirasların ve kendini beğenmişliklerin gelişmesini önlemek için "işçi kontrol grupları" oluşturuldu. Birkaç aylık bir süre için seçilen "kontrol grupları" fabrikalar ve devlet kurumlarında çalışan işçiler arasından seçiliyorlar ve onlara karşı sorumludurlar. "Kontrol grupları" devlet kadrolarının çalışmalarını denetliyor. Eğer, direktiflerine uymayanlar dursa, bunlar görevlerinden uzaklaştırılıyor. Bakanlar da dahil olmak üzere bütün devlet kadroları "kontrol grubu"nun kararıyla görevinden alınabiliyorlar. 1976 Nisanında Tarım ve Eğitim bakanları "işçi kontrol grubu"nun kararıyla görevden alındılar.

Yedinci kongredeki konuşmasında Enver Hoca, bürokratlaşmaya karşı verilen mücadeleden elde edilen başarılardan söz etti. Bürokratlaşmanın kitlelerin toplumun yönetimine katılmalarını engellediğini belirtti. Bürokratlaşmaya karşı alınması gereken önlemler üzerinde dururken -ilk defa- aynı mücadelenin parti içinde de yürütülmesinin gerekliliğine değindi. "Şekli" planda bir birliğin fazla bir anlam taşımadığını, bir çok örgütlerin tabanında uyum var gibi göründüğünü, herhangibir toplantıda herkesin "anlaştığını" fakat, toplantı bitip dışarı çıkılınca, kayıtsızlık, ilgisizlik yüzünden kimsenin harekete geçmediğini, böylece hedeflere ulaşılamadığını söyledi. Denilebilir ki 7. Kongrede bürokratlaşma tehlikesi ve "şekilcilik" sınırlı da olsa" gündeme getirildi.

1972 deki gibi tekrar Bolşevik Parti'nin tarihine atıfta bulunarak, Stalin'in ölümünde Partinin dıştan sağlam gibi göründüğü halde içinden çürümüş olduğunu, partinin "sınırsız" yetkilere dayanan, kitleyi dikkate almayan, kitleye dayanmayan politikasının Lenin ve Stalin'in kişiliklerinin gerisine gizlenerek yürütüldüğü üzerinde durdu. Aynı tehlikenin Arnavutluk Emek Partisi için de söz konusu olduğunu, tehlikeye karşı bakanların, direktörlerin, komutanların, sekreterlerin yaptıklarını partinin tabanına açıklamaları gerektiğini, partinin tabanında yapılanları, sorumluluk düzeyleri ne olursa olsun eleştirmeleri gerektiğini söyledi.

Diğer yandan bir adayın adaylığını kabul etmeden önce, adayın çalıştığı, oturduğu yerdekilere, parti üyesi olmayanlara iyi bir komünist olabileceği konusundaki görüşleri soruluyor. Ancak bu soruşturmalardan olumlu sonuç alınırsa adaylık kabul ediliyor. Benzer uygulamalar giderek yaygınlık kazanıyor ve böylece kitleyle partinin bağları daha da güçlendiriliyor. Böylece komünist olmıyanların fikrinin alınması yeni üyelerin kazanılmasına yardım ediyor. Enver Hoca çeşitli zamanlarda Parti çizgisinin oluşturulmasında kitlelerin deneylerine dayanılması gerektiğini belirtmiştir.

Gerçekte Arnavutluk halkı parti kararlarının tam uygulanması için parti çizgisinin oluşmasında etkin olmalıdır. Eğer, bu kurala önem verilmez, dikkate alınmazsa, partinin kendine çizdiği hedeflere ulaşmasının bir güvencesi de olamaz. Enver Hoca ve Konsey Başkanı, Arnavutluk Emek Partisi politik büro üyesi Mehmet Şehu, son yıllarda bürokratizmin ekonomik plandaki sonuçları üzerinde durdular.

Gerçekten, kongrede eski plan, ticaret, sanayi ve maden bakanları, yürüttükleri politikalardan ötürü sert bir biçimde eleştirildiler. Teknokratizmleri ve "kitlelerin yaratıcı düşüncesi" gibi gerçekte demagojik nitelik taşıyan gerekçelerle beşinci planın hedeflerine, ulaşmasını engellemişlerdir. Özellikle petrol, krom, bakır ve kömür, hububat üretimlerinde ve sanayiye yönelik tarım malları üretiminde hedeflere ulaşılamamıştır. Eleştirilen noktalardan biri de sorunları birkaç "uzman"ın ya da "uzmanlar grubu"nun çözebileceği gibi "uzmancı" yaklaşımlar oldu. Bu uygulamaların politik sonuçları ve ekonomik kalkınma açısından ne anlama geldikleri kitlelere iyice anlatılmadı. Bu nedenle Mehmet Şehu, beş yıllık planın nasıl uygulanması gerektiği üzerinde durdu. Planın uygulanması için işçi ve köylülerin harekete geçmeleri ve partinin genelde saptadığı politikanın açık bir biçimde tartışılmasının gerekliliği ve ancak kitlelerin kendi çizdikleri hedefe daha kolay ulaşabileceklerini anlattı.

Yedinci kongrede Enver Hoca bürokratizmin ekonomik ve sosyal nedenlerini anlattı. " Sosyalist toplum henüz içinden çıktığı burjuva toplumunun gelenek, adet ve davranışlarını barındırıyor." Kapitalizmden, sosyalizme geçişte "üretim güçleri, üretim ilişkileri ve bunlar üzerine oturan bölüşüm ilişkileri henüz komünist olmaktan uzaktırlar. Kırla, kent, el işi ile kafa işi arasındaki farklar gibi çeşitli alanlardaki farklılıklar tasfiye edilmiş değildir."Kapitalist ideoloji ve kalıntıların devam ettiği bir ortamda "bürokratik ideolojinin " taşıyıcısı revizyonist bir burjuvazinin oluşmasını kolaylaştırmaktadır.

1966'da geliştirilen "revizyonist burjuvazi" analizine dayanarak geliştirilen görüşe göre, bu sınıf devlet memurları parti üyeleri, ekonomiyi yönetenler, sanatçılar ve kültür adamlarından oluşuyor. Bunların herbirinin geliri, kitlelerin gelirinin çok üstündedir. 7. Kongrede belirgin gelir farklılıkları yaratmaması, -ki bu farklılıklar yoz unsurların ortaya çıkmasına ve imtiyazlı bir grubun gelişmesine neden oluyor; bu da proletarya diktatörlüğünü doğrudan tehdit eden bir faktör oluyor.- için kadroların işçilerin gelir düzeyinden fazla ücret almaması kararlaştırıldı. Gelecek aylarda bu ilkelerin uygulanması bekleniyor. Geçen Nisan'da bir genel müdür ya da yüksek düzeyde bir yöneticinin gelirinin, bir çırağın kazandığının iki katından fazla olmaması kararlaştırılmıştı.

Diğer yandan "yeni bir burjuvazinin" ortaya çıkmasına elverişli bir yer olan devlet bürokrasisinin de kısıtlanması için tedbirler alındı. Bunun dışında meslekten memurların yerine seçimle gelen ve her zaman seçmenlar tarafından görevden alınabilecek olan kadrolara daha çok yer verilmesi ilkesi benimsendi. Enver Hoca "bugün Arnavutluk'ta seçimle gelen, 'memur'lar tayinle gelenlerden üç kat daha fazladır. Seçimle gelenlerin de yüzde yetmişi işçi ya da kooperatif üyesi köylüdür. Kitlelerce seçilen kadrolar sayesinde bürokratlaşma tehlikesine karşı önemli bir güvenceye kavuşulmuştur."

Kongre aynı zamanda anayasada bazı değişiklikler yaparak halk kurullarının yetki ve görevlerini genişletti. (Bu kurullarda görev alanlar, halk tarafından seçilir) Her zaman görevlerinden alınabilen ve belirli görevleri üstlenen kişilerden oluşuyor. Bunlar bu görevleri yerine getirmekle birlikte, üretimden de uzaklaşmıyorlar, bir çeşit ek görev ve gönüllü olarak bu işleri yapıyorlar. Bu kurulların devlet aygıtının ve bölge yönetiminin temel organları olmaları isteniyor.

Çalışmalarını bitiren Arnavutluk Emek Partisi Kongresinde her zaman olduğu gibi yine içerdeki burjuvaziye ve uluslararası burjuvaziye (revizyonist ve kapitalist) karşı yürütülen mücadelenin eklemlendirilmesinin geregi üzerinde duruldu. Enver Hoca bu mücadelenin başta Arnavutluk Emek Partisi ve Çin Komünist Partisi olmak üzere, bütün Marksist-Leninist partilerin temel görevi olduğunu söyledi. Aynı konuya Hua Kua Feng'de yolladığı kutlama mesajında şu sözlerle değiniyordu. "Ortak düşmana karşı devrim ve sosyalizmi kurma yolunda omuz omuza ve birbirimizi destekleyerek yürüyeceğiz. Dünyadaki hiç bir güç bizim Marksizm-Leninizm ve Proleter Enternasyonalizmi üzerine kurulan devrimci ve militan dostlugumuzu yıkamıyacaklardır."

Kamu Kesiminde Çalışanların Sendikal Hakları

Doç. Dr. Alpaslan IŞIKLI

Öncelikle belirtilmesi gerekir ki kamu kesiminde çalışanlar denildiği vakit, bunların içinde bizim dilimizde "memur" olarak nitelendirilenlerin oluşturduğu kategorinin de yer almakta olduğunun anlaşılması, çağdaş sosyal politikanın gerektirdiği bakış açısının tartışma götürmez bir sonucu haline gelmiş bulunmaktadır. Bizim bu yazımızda geliştirmeye çalışacağımız düşünceler ve aktarmaya çalışacağımız gözlemler, bulgular da böyle bir bakış açısının ürünü olacaktır.

Dünyanın hemen bütün ülkelerinde tümüyle kamu kesiminde çalışanların sahib oldukları hakların ve bu hakların tarihsel süreç içindeki gelişiminin farklı bazı özellikler gösterdiği görülür. Genellikle kamu kesiminde çalışanlar bakımından sendikalaşma eğiliminin daha geç başladığı ve sendikalaşmaya ilişkin hakların diğer kesime kıyasla daha geç elde edildiği söylenebilir. Genel olarak doğruluğu kanıtlanabilen bu yargının ülkemizin özel koşulları çerçevesinde de geçerli olduğu bir gerçektir.

Kamu kesiminde çalışanlar bakımından sendika hakkı konusunda ortaya çıkan bu değişik durumun nedenlerini şöyle sıralayabiliriz :

1) Yeryüzünde kapitalist ekonomik düzenin işlerlik kazanmasıyla birlikte sendikalaşmaya vücut veren ve sendikalaşmayı gerçekleştiren ücretli işçi birikimi, özel sermayenin faaliyet gösterdiği alanlarda meydana gelmeye başlamıştır. Devletin bir işveren olarak istihdam ettiği kişilerin sayısı, özellikle kapitalizmin başlangıç aşamalarında, özel kesimde faaliyet gösteren kapitalistların istihdam ettiği işçi kitlesine kıyasla çok sınırlıdır.

Bu durum, geniş ölçüde, ekonomik ve sosyal alanda devlete tanınan rolün kapitalizmin rekabetçi dönemlerinde bir hayli kısıtlı olmasının sonucudur. Devletin "jandarma devlet" fonksiyonlarının dışına taşan alanlarda faaliyet göstermesi belli bir zaman sürecinin geçmesini gerektirmiştir. Devletin, ekonomik, sosyal alanda düzenleyici, müdahaleci ve giderek girişimci bir rol kazanması kapitalizmin daha sonraki evrelerinin bir ürünüdür. Dolayısıyla, devletin geleneksel faaliyetlerini sürdürmesine yetecek, hakim, polis, asker, vergi memuru... gibi kategorilerin dışında geniş bir çalışan kitlesini istihdam etmesine yol açacak gelişmeler nisbeten yakın zamanlarda ortaya çıkmıştır. Bu nedenledir ki kamu kesiminde sendikalaşmayı oluşturacak ücretli (veya maaşlı) çalışanlar kitlesinin ortaya çıkışı, özel kişilere bağlı olarak çalışan işçi kitlesindeki birikimi geriden izlemiştir. Sendikalaşma eğilimindeki gecikmeyi her şeyden önce bu nicel unsurda aramak gerekir.

Ancak, bu unsurun ülkemiz koşulları içinde taşıdığı önemin -en azından Batı toplumlarıyla kıyaslandığı vakit- önde gelen bir yer işgal etmediği söylenebilir. Yarı sömürge durumuna düşmüş olan Osmanlı İmparatorluğunda ve onun yıkıntıları üzerinde kurulan Cumhuriyetin çeşitli dönemlerinde devletin faaliyet alanı, çoğu zaman bir yerli kapitalizm türetmek veya ona destek olmak amacına yönelik dahi olsa, Batıya kıyasla daima daha geniş olmuştur. Bu gün de ülkemizde sigortalı işçi sayısının üçte birini oluşturan bir kitlenin kamu kesiminde çalıştığı ve özellikle sendikalaşmaya daha çok elverişli olan büyük boy işletmelerin kamu kesiminde yeraldığı ve bütün bunlara ek olarak hukuken memur statüsünde yer alan bir milyon civarındaki bir çalışanlar kitlesinin mevcudiyeti nazara alınacak olursa, bunların sendikalaşabilir faal nüfus içinde önemli bir yer tuttukları görülür. Bu nedenle, ülkemiz bakımından ve ülkemizle benzer koşullara sahip geri kalmış ülkeler bakımından kamu kesiminde sendika hakkı konusunda görülen farklılıkları bu unsurlardan çok, aşağıda inceleyeceğimiz unsurlarda aramamız gerekecektir.

2) Kamu kesiminde sendikalaşmanın doğuşuna imkan hazırlayan üretim ilişkisi biçiminin kapitalizm doğuşuyla birlikte doğduğu söylenemez. Yani, kamu kesiminde çalışanlar üzerinde, özel kesimde çalışanlar üzerinde olana benzer bir sömürünün ortaya çıkması belli bir evrimin sonucunda olmuştur. Başlangıçta başlıca fonksiyonu, feodal toplum yapısını tasfiye etmek olan burjuva devletinin emrinde çalışanlar, sömürülen insanlar değil sömürüden pay alan insanlardır. Bu durumun değişmesi, devletin emrinde çalışanlardan sömürüden pay alan bürokrasinin üst kesimlerini işgal edenlerin, gittikçe azınlık teşkil etmeye başlamaları devletin işveren olarak muhatap olduğu ve toplumsal ekonomik özellikleri bakımından geleneksel işçi ile aynı durumda olan bir kitlenin oluşması veya kamu kesiminde çalışanlar bakımından aşağıdan yukarıya doğru bir dönüşümün başlaması kamu kesiminde de sendikalaşmanın doğuşunu ve yaygınlaşmasını doğuran bir unsur olmuştur.

> KAPİTALİST GELİŞİMİN BİR ÜRÜNÜ OLARAK ORTAYA ÇIKAN GÜÇLÜ SERMAYEDAR SINIFLAR, KAMU KESİMİNDE DEVLETİN HİZMETİNDE ÇALIŞANLARIN TOPLUM İÇİNDEKİ AYRICALIKLI YERLERİNİ SARSAN ÖNEMLİ BİR NEDENİ OLUŞTURMUŞTUR. ANCAK, KAPİTALİZME ÖZGÜ SINIFSAL GÜÇLER BELİRDİKÇE BUNLAR BİR YANDAN DEVLET ÜZERİNDEKİ HAKİMİYETLERİNİ SAĞLAMLAŞTIRIRKEN, DİĞER YANDAN, TOPLUM İÇİNDE KAZANDIKLARI YER, MEMURLARI GERİ PLANLARA İTECEK BOYUTLAR KAZANMIŞTIR.

Başlangıçta kamu kesiminde istihdam edilenler üzerinde bir sömürünün söz konusu olmadığına ve tam aksine devleti oluşturan bürokrat kesimlerin sömürenlerle aynı safta yer aldıklarına dair tipik durum, 1870 Paris Komününün aldığı bir kararda açıkça yansır. Bu kararda devletin hizmetinde çalışanların aldığı maaşın nitelikli bir işçinin gelirini aşamıyacağı öngörülmüştür. Demek oluyor ki adaletin gereği kamu kesiminde çalışanların ücretini artırmak değil, aksine sınırlamak olarak görülmüştür.

Ülkemizde de bu durumla paralellik gösteren bir evrimin gözlenmesi mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlamak üzere ve Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren toplum içinde "memur" olarak isimlendirilen kesimin en itibarlı kişilerden oluştuğu bilinir. "Kolalı gömlekli Katip" simgesinde belirginleşmiş bulunan bu itibarın memurların ekonomik durumlarıyla yakından bağlantılı olduğu açıktır. Zamanla bu durumun tersine döndüğü, kamu kesiminde çalışanlarda memurluk statüsünden bir kaçış eğiliminin başgösterdiği, bir zamanlar "amele" sayılmak küçültücü görüldüğü halde, şimdi aynı anlama gelen işçilik statüsünün kamu kesiminde çalışanlar bakımından tercih edilir bir durum kazandığı da gerçektir. Kuşkusuz bütün bu sonuçları belirleyen ekonomik yapıyla ilgili bazı değişimler, dönüşümlerdir.

Kamu kesiminde çalışmak, gerek, gerekli formasyonu sağlıyacak olanakların adaletsiz dağılımı, gerekse, işe almada toplumun seçkin tabakalarından gelenlere şans tanıyan bazı ayrıcalıkların aranması nedeniyle, ötedenberi, bir özel işverene bağlı olarak çalışan işçinin içinde bulunduğu duruma benzemeyen özellikler taşımıştır. Bu nedenle kamu kesiminde çalışanları gittikçe daralan fakat başlangıçta geniş bir bölümü bakımından, ekonomik ve toplumsal açıdan işçi saymak olanağı yoktur. Bu durum, içinde bulundukları yasal statünün veya sağladıkları gelirin ücret değil de maaş olarak adlandırılmasının dışında bir sorundur. Asıl üzerinde durulması gereken sorun, sağladıkları gelirin bir işçi geliri gibi tümüyle emek geliri sayılmasının bütün dönemler için doğru olmayışından kaynaklanmaktadır.

Özellikle, kamu kesiminde çoğu memur olarak çalışan kimselerin, düşünsel emeklerini kullanıyor olmaları ve bu işler için belli bir tahsil ve diplomanın gerekli olması, fırsat eşitliği olmayan bir toplumda bunların sağladığı gelirin tümüyle emeklerinin karşılığı olarak görmeyi güçleştirir. Bunların geliri bir yönü ile de aile çevrelerinden devraldıkları ayrıcalıklı durumun bir ürünü niteliğindedir. Bir başka deyişle başka alanlarda sağlanmış bir artı değer birikiminin sağladığı avantaj gelirlerinin oluşmasını etkilemektedir. Bu zamanlar memurun, işçi kitlesinin dışında ve üstünde yer alan "kolalı gömlekli katip" durumunu bu gerçek belirler. Ancak, bu durumun zamanla değişikliğe uğramış olduğu da ayrı bir gerçektir.

Kamu kesiminde çalışanların, özellikle bunlar içinde memur statüsünde çalışanların durumlarında meydana gelen değişme kapitalizmin gelişim süreci ile yakın ilişki gösterir.

Kapitalist gelişimin bir ürünü olarak ortaya çıkan güçlü sermayedar sınıflar, kamu kesiminde devletin hizmetinde çalışanların toplum içindeki ayrıcalıklı yerlerini sarsan önemli bir nedeni oluşturmuştur. Özellikle ülkemizde, zamanla zayıflayan sonunda ortadan kaldırılan padişahlık rejiminin yerine, güçlü bir egemen sınıf olarak burjuvazinin henüz oluşmadığı dönemlerde, beliren sınıfsal iktidar boşluğunun sanki bağımsız bir sınıfmışçasına asker-sivil aydın kadrolardan oluşan bürokrasinin üst kademeleri tarafından doldurulmak istendiği görülür. Ancak, kapitalizme özgü sınıfsal güçler belirdikçe bunlar bir yandan devlet üzerindeki hakimiyetlerini sağlamlaştırırken, diğer yandan, toplum içinde kazandıkları yer, memurları geri planlara itecek boyutlar kazanmıştır.

Bir başka deyişle memurlar aynı zamanda emekçi olmaktan ötürü üzerlerinde mevcut olan sömürünün belirginleştiğini hissetmeye başlamışlardır. Somut görüntüleriyle bu durumu sergilemek gerekirse, örneğin, bir öğretmen okuma yazma öğrettiği komisyoncunun, bir gümrük memuru hizmetinden yararlandırdığı ithalatçının, bir tapu memuru arsa spekülatörünün ..v.s. geliri yanında kendi gelirinin gittikçe önemsizleştiğini ve buna bağlı olarak toplumsal yerinin gerilediğini görür. Aslında bu evrim bütünüyle kapitalist tekelleşmenin sonucu olarak çeşitli küçük orta ücretli kesimlerin uğradığı mülksüzleşme ve proleterleşme olgusunun bir parçasıdır. Bu evrim okuma yazma, mesleki yetişme olanaklarının yaygınlaşması ile yoksul kesimlerin çocuklarının da memur olabilme imkanlarına kavuşmaları ölçüsünde bir başka yönden de belirginleşmiş olur.

Memurların ve tümüyle okumuş çalışan kesimlerinin toplum içindeki yerlerini sermayedar sınıflardan uzaklaştıran ve işçi sınıfına yaklaştıran bu de-

ğişim bilinçlerinde de yankı bulmakta gecikmez. Kendilerini işçi olarak görmeye, kaderlerinin işçilerle bir olduğunu görmeye başlarlar. Denilebilir ki işçi ile memur arasında ve tümüyle çalışanlar arasında mevcut olan farklılıklar, kapitalist gelişme sürecinin bir sonucu olarak önemlerini kaybeder. Başka pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de kamu kesiminde çalışanların tümü bakımından memurları da dışarıda bırakmıyacak bir biçimde belirginleşen sendikalaşma eğiliminin ve kurulan memur örgütlerinden işçi sendikalarına benzer sesler çıkmasının nedenlerinin bu evrimden önemli ölçüde kaynaklandığını söylemek yanlış olmaz.

Kuşkusuz, çalışanlar içinde sendikal örgütlenme olanağına daha önce kavuşmuş kesimlerin ekonomik sosyal çıkarları açısından elde ettikleri sonuçlar da memur olarak çalışanların toplumsal yerlerinin bilincine varmalarını ve sendikal mücadelenin yararını kavramalarını kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle, çoğu durumda, memurların sendikalaşma eğilimi, sermayedarlarla aralarındaki gelir adaletsizliğinin bir tepkisi olmaktan çok, örgütlenmiş işçi kesimleriyle aralarında belirmeye başlıyan farkı kapatmak veya onlar karşısında yitirdikleri yerlerini yeniden kazanmak özlemlerinin bir uzantısı gibi belirmektedir.

3) Kamu kesiminde sendikalaşma sorununun yakından ilişkili olduğu diğer bir unsur da devletin niteliğiyle ilgili olarak özellikle çalışan kitlelerin düşüncelerinde meydana gelen evrimdir. Padişahın, tanrının yeryüzündeki gölgesi sayıldığı dönemlerden arta kalan bir anlayışla devletin değerlendirdiği Batı toplumlarında olduğu gibi, "kral hata yapmaz" anlayışının egemen olduğu bir ortamda, Devletin istihdam ettiği kimselerin devlete karşı hak arama eylemine girişmeleri herhalde düşünülemez. Çünkü böyle bir bakış açısı çerçevesinde devlet sınıflar üstü adalet dağıtıcısıdır, ona karşı hak talebinde bulunulması abestir, çünkü herkesin hakkını koruyan, teslim eden odur.

Bizim ülkemizde de özellikle "sınıfsız imtiyazsız kaynaşmış bir kitleyiz" sloganının yaygınlık kazandığı dönemlerde, "devlet baba" imajının egemen olması, yalnızca kamu kesimi bakımından değil tümüyle sendikalaşmanın gereksizliğini savunanlara kolaylık sağlayıcı bir ortam hazırlamıştır.

Öte yandan "hükümran devlet" anlayışı, özellikle yasama organının kararlarının halkın demokratik bir biçimde beliren iradesinin tartışma ve pazarlık konusu edilemiyeceği kamu kesiminde sendikalaşma eğilimlerinin karşısına çıkarılan benzer bir engel teşkil eder.

Ancak, devletin çeşitli organlarının oluşmasının ve yönlenmesinin toplumdaki sınıfsal güç dengesinin bir ürünü olduğu yolunda kazanılan deneyler devletin niteliğiyle ilgili değer yargılarını kökünden sarsmıştır. Siyasal gücün ekonomik güçle bağlantılı bir biçimde belirlendiğinin kabul edilmesi ölçüsünde, devletin gerçek bir hak dağıtıcı olması için, halk iradesinin gerçek temsilcisi olabilmesi için, kitlelerin demokratik örgütlenme olanaklarından yararlanmalarının zorunlu olduğu anlayışı geçerlik kazanmaya başlamıştır. Böyle bir değişmenin en belirgin sonucu devletin istihdam ettiği kimselerin sendikalaşma hak ve özgürlüklerinin tanınması konusunda kendisini göstermiştir.

Geleneksel deyimiyle ifade etmek gerektirse "kral hata yapmaz" onun için krala karşı hak aranmaz anlayışı yerine, devlet de hata yapabilir, dolayısıyla onun emrinde çalışan insanların da haklarını korumak amacıyla sendikalaşma olanağına kavuşmaları ölçüsünde devlet hatalardan arınabilir anlayışı egemen olmaya başlamıştır. Öte yandan, yasama organının kararları halk iradesinin tecellisidir, anlayışı yerine, yasama organının kararları halk iradesinin tecellisidir, anlayışı yerine, yasama organlarının kararlarının halk iradesinin tecellisi sayılabilmesi için halkın çeşitli kesimlerinin bu arada devletin emrinde çalışanların, örgütlenerek yasama organının kararlarında halk iradesinin yansımasını kolaylaştıracak, diğer etkileri dengeliyecek ve böylece "hükümran devlet" ilkesinin gerçekten halkın iradesini temsil eder bir nitelik kazanma yolunda evrime uğrayacaktır, anlayışı geçerlik kazanmaya başlamıştır.

Bürokrasi Üzerine

(Baş Tarafı 7. Sayfada.)

BÜROKRASİNİN İDEOLOJİSİ

Türk bürokrasisinin ideolojisi, yüzlerce yıllık bir tarihin ürünüdür. Merkezci, tümcül, otoriter, güçlü devlet fikri, bu ideolojinin temel ögesidir. Bu ana fikre göre: "tarihin öznesi devlettir. Aşiretleri ulus yapan, imparatorluk haline getiren odur, devlettir. Bu tarihsel görevinde Devlet, buyruğuna sınır tanımaz." Zamanla Demokratik Cumhuriyet biçimine gelinmiştir. Ama bürokrasinin devlet anlayışı yukarıki niteliklerini yine de korumaktadır.

İkinci öge uygarlıkçılıktır. Osmanlı bürokrasisinin, çetin savaşlar vererek ağırlığını kabul ettirmiş olan Batı'ya dönük kanadı, uygarlıkçılıktır. Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak, bürokrasimizin 250 yıldır gerçekleştirmeye uğraştığı bir ülküdür. Bu amaca ancak güçlü bir devlet eliyle ulaşılabileceğini düşünen, bürokrasimizin Batı'ya dönük kanadı, (Ahmet Rıza Bey Kanadı) geleneksel devlet anlayışını benimsemiştir. Böylece yukardan aşağı uygulanan ve Batı'yı örnek alan reformculuğa gelinmiş olur.

Bu ideolojinin bir başka ögesi olan milliyetçilik, 19. yüzyıl sonlarında Türkçülük biçiminde karşımıza çıkar. İttihat ve Terakki Fırkasınca benimsenen bu ilkeyi, Cumhuriyet Halk Partisi ırkçı ve serüvenci karakterinden arındırarak benimsemiştir. İşçileri, köylüleri işe karıştırmadan, bürokrasinin yukardan aşağı halka hizmeti anlamına gelen Halkçılık, Milliyetçiliği tamamlar. Yukardan gelen önerilere, halkın aşağından destek olmasını, bürokrasiye bir taban oluşturmasını ifade eder.

Tarihimizin önemli bir dönüm noktası olan laiklik, bürokrat ideolojiye son giren ilkedir. Cumhuriyet döneminde rejimin başlıca dayanağı olmaştur. Uygarlıkçılık, laiklikle tamamlanmıştır. Dinle devlet işlerinin ayrılması, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın vazgeçilmez koşulu sayılmıştır.

Sonuç olarak Türk bürokrasisini şöyle tanımlayabiliriz: Türk bürokrasisi, merkezci, tümcül, otoriter, güçlü bir devletin varlığını, Türk milliyetçiliğinden esinlenen, uygarlıkçı, reformcu, halkçı ve laik bir politika izlenmesinin temel koşulu sayan ve bu politikayı uygulamak ve uygulatmakla, devleti kollayıp korumakla görevli oldukları inancını taşıyan kamu personelinin oluşturduğu baskın bir sosyal gruptur.

Kamu personeli dışında aynı ideolojiyi benimseyen teknokratlar ve çeşitli mesleklerdeki aydınlar, bürokrasinin yandaşı, destekleyicisidirler. Bürokrasinin yukarda özetlenen ideolojisini, küçük burjuva aydınlarının önemli bir kesimi benimseyecektir. Böylece bürokrasi, yandaşları ile birlikte toplumumuzun etkili bir kesimini meydana getirmektedir.

Bürokrasinin burjuvazi ile ve toprak ağalarıyla çelişkileri vardır. Aslında bu çelişkilerin kökü ekonomik temelde bulunmakla birlikte, çelişki yüzeyde reformlar konusunda kendisini göstermektedir. Bürokrasi Anayasada yer alan reformların, ekonomik ve sosyal tedbirlerin savsaklanmamasını, Atatürkçülükten ödün verilmemesini istemektedir. Oysa burjuvazi de, toprak ağaları da, reformlara karşıdır.

Toprak ağaları, toprak reformuna açıkça cephe aldılar. Her zaman açıkça karşı koymasalar da, bu iki sınıfın sosyal ve ekonomik reformları türlü yollardan engelledikleri bilinmektedir. Beri yandan Atatürkçülüğe karşı olanları da pek çoktur. Hele laikliğin, yıllardır şurasından burasından ödünler vermektedirler. Tabii tüm bu direnişler geri bırakılmış ülkelerde kapitalizmin toplumun ilerlemesini frenlemesinden, uyumsuz ve dengesiz bir büyümeye yol açmasından ileri gelmektedir. Bundan dolayıdır ki, bürokrasiyi kapitalizmle bütünleştirmek için birtakım girişimler yapılmaktadır. Ama dış politikadaki son gelişmeler ise, bürokrasiyi anti-amerikan bir tutuma itelemektedir. Bürokrasinin uygulanan dış politikayı onaylar görünen kanadından, örneğin bir Muhsin Batur'un çıkıp Amerika ile ilişkilerimizi eleştirmesi ve ülkemizdeki Amerikan üslerinin öncelikle Amerika'nın yararına hizmet ettiğini, bizim için ise tehlikeli olduğunu açıklaması dikkat çekicidir. Bürokrasi, baskın çevrelerin bir kanadım oluşturduğu halde bu çelişkiler onun burjuvazi ve toprak ağaları ile aynı kefeye konulamayacağını ortaya koymaktadır. Biz bu gibi somut durumları doğru değerlendirmeye çalışmalıyız.

Bürokrasi bir de kendi içinde çelişik bir durum göstermektedir. Osmanlı bürokrasisinin Doğuya ve Batıya dönük iki kanat oluşturduğunu, sonradan Batıya dönük kanadın da ikiye bölündüğünü belirtmiştik. Şimdi de bürokrasinin içinde sosyalizmden yana bir kanat vardır. Bu kanadın gücü hakkında bir bilgimiz yoktur. Ama giderek bu kanadın güçleneceğini ileri sürmek yanlış olmaz. Buna paralel teknokratlar, küçük burjuva aydınlar arasında da sosyalistlerin sayıları çoğalmaktadır. Bu gelişmeler yarın için umut vericidir.

Ancak bürokrasinin dün olduğu gibi bugün de, sosyalizmden yana olmadığı bilinmelidir. Türk işçi sınıfının doğuşundan bu yana, yardımlaşma sandıklarından bile kuşkulanan bürokrasi, sendikalaşma hareketleri ile acımasız biçimde mücadele etmiştir. Grevleri zor kullanarak kırmıştır. Osmanlı basını işçi hareketlerine sürekli karşı çıkmıştır. Cumhuriyet döneminde de durum değişmemiştir. Faşist İtalya'dan aktarılmış yasa maddeleri ile yasa dışı türlü baskı ve saldırılarla işçi hareketinin gelişmesi önlenmiştir. Sosyalizme açık bir Anayasa yürürlükte olduğu halde, bugün bile sendikalar olsun, sosyalist partiler olsun, türlü engellemelerle karşı karşıya bulunmaktadır. Solun ezilmesi konusunda bürokrasi, burjuvazi ve toprak ağalarıyla her zaman dayanışma halinde olmuştur.

Ne var ki, zamanla her şey değişmektedir. Bürokrasinin, burjuvazi ve toprak ağalarıyla olan çelişkilerinin daha da derinleşmesi ve içindeki sosyalist kanadın güçlenmesi, bürokrasiyi, sosyalizm karşısındaki olumsuz tutumunu değiştirmeye götürebilir. Ama çayı görmeden paçaları sıvamaya kalkışmamalıdır. Hele sosyalizmin bürokrasinin eliyle kurulacağını düşünmek sosyalizme esastan ters düşer. Sosyalizme geçiş objektif bir süreçtir. Bu süreci oluşturan çelişkiler irademizin dışındadır. Ancak toplumun gelişme yasaları bilinirse, çelişkilerin aşılmasında, çelişkiye taraf olanların iradesi rol oynar. Demek ki, tarihsel gelişmeyi hiçe sayarak tepeden inme buyruklarla sosyalizmi kurmak olanaksızdır.

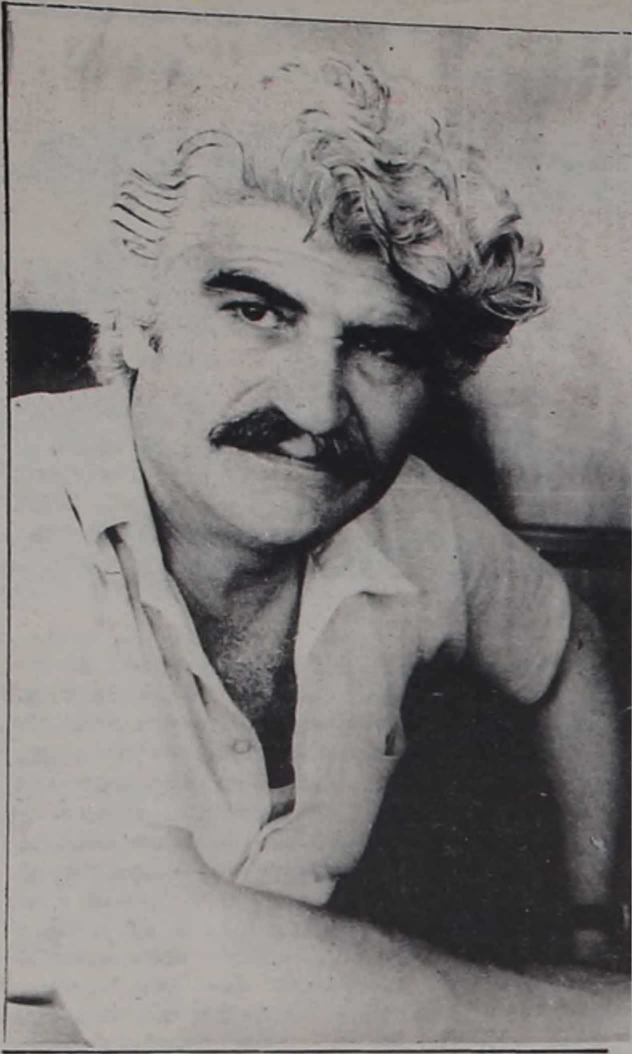
Örneğin sadece üretim araçlarının kamulaştırılması, sosyalizme geçilmesi için yeterli değildir. Kamulaştırmanın iktidara gelmiş olan işçiler, emekçiler tarafından gerçekleştirilmesi gerektir. Çünkü (ücretlilik) durumununu son bulması buna bağlıdır. İşçiler, emekçiler iktidar olmalıdırlar ki, çalışma koşullarını ve ürettikleri malların kullanılış biçimlerini kendileri saptayabilsinler. İktidarda olan işçiler, emekçiler değil de, bürokrasi ise, üretim araçları kamulaştırıldığı halde, işçiler, emekçiler, bir başkasının buyruğunda çalışacaklarından (ücretlilik) durumu sürecektir. Dolayisiyle kamulaştırmalara sosyalizm askıda kalacaktır; sosyalizmin asıl amacı olan sosyalist demokrasi gerçekleşmeyecektir. Mekanik bir mantıkla alt-yapı değiştiğine göre, er geç üst-yapının da ona uygun biçimde değişeceği ileri sürülebilir. Ama işçiler, emekçiler iktidarda olmayınca, yozlaştırıcı gelişmelerin olabileceğini de hesaba katmak gerekir. Doğru olan sosyalizme işçi sınıfının, emekçilerin eliyle geçileceği ve bürokrasinin buyruklarıyla tepeden inme sosyalizm kurulamayacağıdır.

Bizim bürokrasi, yüzlerce yıl ekonomik sistem olarak bir çeşit (devletçi üretim) ilişkilerine dayandığı için, sosyalist ekonomiyi bir bakıma yadırgamayabilir. Hele ilerde ekonomik dayanağını tümden yitirecek olursa, bu yadırgamayış bir yatkınlığa bile dönüşebilir. Üstelik bürokrasi iktidarda bulunan güçlerden biri olduğu için, sosyalizme onun öncülüğünde geçmenin daha kolay olacağı düşünülebilir. Bu düşüncelerin geçerli sayılamayacağını yukarda açıkladık. Üretim araçlarının kamulaştırılmış olduğu, planlı bir ekonomi sisteminde (sosyalist sistemde) yönetimin bürokratlaşması, yeni bir bürokrasinin doğması, bugün ciddi bir tehlike sayılmaktadır. Bunun önlenmesi için tedbirler düşünülmesi gerekirken, sosyalizme bürokrasinin öncülüğünde geçmeyi önermek akıl-lıca bir iş olmaz. Sosyalizm işçilerin, emekçilerin düzenidir. Sosyalizme geçiş de onların işidir. Sosyalizmin taşıyıcısı da kurucusu da onlardır; işçi sınıfıdır, emekçilerdir.

Bu elbet sosyalizme yönelen bürokratlara sırt çevrilmesi anlamına gelmez. Tüm sosyalist aydınlar gibi, bürokratlar da, sosyalist hareket içinde yerlerini alacaklar, emekçilere yararlı olmaya çalışacaklardır.

Hasan Hüseyin'le Söyleşi

POLİTİK AKROBASİYİ DEVRİMCİ SANAT DİYE TEZGAHLAMAYA ÖZENENLERE ALDIRMIYALIM. SANATIN İŞLEVİNE İNANIYORSAK, SANATA HAKKINI VERMEK ZORUNDAYIZ.

Sosyalist Yarın • İleri burjuva kültürü ile marksizm arasında sizce nasıl bir ilişki var ?

Hasan Hüseyin • İleri burjuva kültürü, idealist dünya görüşünün ürünüdür. Diyalektik düşünüş ve kültüre taban tabana karşıt olduğu halde, bilimsel özden yoksunlugunu, -güncel bir deyimle- , "çağdışılık" mı, renkli biçimsel şaklabanlıklarla gözlerden gizlemesini bilmektedir. Ayrıca, yine dünya görüşünden ötürü, bin yıllardanberi kazandığı anlatım ve aşılama gücü ve kolaylığı, geniş kitleleri yedeklemesine yaramaktadır. Bu da, "ileri" yaftasıyla birlikte, onun kofluğunun, özden yoksunluğunun ortaya çıkmasını önlemektedir. Beynin, diyalektik düşünüş düzeyine ulaşabilmesi, sanıldığı kadar kolay değildir. İleri burjuva kültürü, biçimselliğe dönüşmüş özünden ötürü, son derece yanıltıcı, şaşırtıcı ve saptırıcıdır. Ama, şunu söylemek zorundayız: marksist görüş ve kültür; bu yoz ve tıkanık, kısır, çelişkilerle dolu kültürün eleştirisi sonucu ortaya çıkmıştır. Kapitalizmin eleştirisinin marksizmi ortaya çıkardığı gibi...

Sosyalist Yarın • Sınıflı toplumlarda çeşitli kültürler olmasına karşın egemen sınıfın kültürü de o toplumsal oluşumda egemen oluyor. Yani kapitalist toplumda burjuva kültürü egemendir. Öyleyse kapitalizmden sosyalizme geçerken, bu sorun nasıl çözümlenecek?

Hasan Hüseyin • Her kültür, bir sonraki kültürün çekirdeğini bünyesinde taşır. Dünün ilerici ve hatta devrimci sınıfı, burjuvaydı. Bugünün gerici, tutucu, karşıdevrimci sınıfı, burjuvadır. Buradan şu sonuca varabiliriz: yarının sosyalist kültürü, yaşamakta olduğumuz burjuva kültürü içinde yeşermekte, gelişmektedir. Sorun, bunun hızlıca gelişmesini sağlama sorunudur. Dönemleri ve geçişleri kesin sınırlarla ayırmamız olanaksızdır. İlk soruda da dediğim gibi; sosyalist kültüre, burjuva kültürünün eleştirisiyle yaklaşılabilir veya varılabilir. Sonra egemen kültür burjuva kültürü olsa da, bir toplumun kültürü bütün sınıfların ortak ürünü, malıdır. Sınıflararası kültür alışverişi, etkileşim, kategorik değildir. Kapitalizmden sosyalizme geçiş, hele de üstyapısallıkta, akşamla sabah arası gerçekleştirilen bir iş sanılmamalıdır. Devrimci sınıf veya sınıflar, ekonomik bağımsızlığa kavuşsa, yani siyasal iktidarı ele geçirse bile, içinde büyüdüğü, yıllar yılı etkisinde yaşadığı egemen kültürün etkisini hemen soyunup atamaz. Bu, uzun yıllar içinde, eğitim ve öğretimle çözümlenebilecek bir sorundur.

Sosyalizm, kültür kalıtını ve birikimini yadsımaz, reddetmez. Onu eller, eleştirir, amaçlanan düzene ve insana uygun yanlarını alır, gerisini ölüme bırakır. Devrimci özünü yitirmiş bir sınıfın kültürü de, zamanla, yokolup gidecektir elbette. Sınıfsız toplumu kuracak olan sınıf, kendi damgasını taşıyan kültürü zamanla oluşturacaktır. Burjuva kültürü, burjuva devriminden önce oluşmağa başlamamış mıdır Fransa'da (ve öteki ülkelerde) ? Zamanla egemen kültür haline gelmiştir.

Sosyalist Yarın • Proleter kültürü yahut sanatı diye bir olgudan söz ediliyor. Bugünkü toplumsal ortamda ve geçiş toplumunda bu sorun nasıl değerlendirilmelidir ?

Hasan Hüseyin • Bence, bugün için, böyle bir olgudan söz edilemez. Örneğin: işçi resmi, işçi tiyatrosu, işçi dizini (şiiri), işçi romanı, işçi müziği henüz- yoktur bizde; işçi için resim, işçi için müzik, işçi için tiyatro, işçi için dizin (şiir) vardır. İşçi sınıfının, kendi özü, kendi biçimi, kendi estetiği doğrultusunda sanat yapması ayrı şey. Sanatın hangi tür ve dalında olursa olsun, proletaryaya bilinç götüreceğiz diye, slogancılığa, sırıtık didaktizme, yani yavanlığa, yani kabalığa, yani düzeysizliğe düşmek, son derece tehlikelidir. Uyaklı, ölçülü, tekerleme niteliğindeki söz dizileriyle deterjan reklamı yapmak neyse, sanatı başka alanlarda, başka işlerde kullanmak da odur. Bu tür yanlışlıklara, daha çok gerikalmış, geribıraktırılmış toplumlarda rastlanmaktadır. Koşu atı araba çekmez mi? Çeker! Ama, koşu atının işi ve işlevi başkadır. Bizde çoğunlukla küçük burjuva kökenli sanatçılar, sınıfsal uçarılık ve ivecenlik içinde, hemen bir "proleter kültürü", hemen bir "proleter sanatı" türetiveriyorlar! Doğallıkla, proletaryaya sesleniyoruz gerekçesiyle de, yavan, yakışıksız, bayağı, düzeysiz ürünler koyuyorlar ortaya. Kendi kişisel anlayış, beğeni ve tepkilerini devrimci sınıfın sırtına sarmağa kalkıyorlar. Ve bunu da "devrimci sanat" , "devrimci ürün" diye yutturabilmek için, egemen sınıfların ticaret alanındaki hokkabazlıklarını kullanıyorlar. Olmaz öyle şey!

Sosyalist Yarın • Şimdiki sosyalist toplumlarda sizce bu sorun çözümlenmiş midir? Çözümlenmediyse aksaklıklar sizce nelerdir ?

Altyapısal değişikliğin tutunabilmesi, ayakta kalabilmesi için, üstyapısal olgunluğa ulaşılması gerekir. Yani, altyapısal değişiklik, üstyapıya bütünüyle yansımış olmalıdır. Devrim, ya demokratik yoldan gerçekleştirilir, ya da zor kullanarak. Bu, içinde bulunan koşullara bağlıdır. Demokratik yoldan gerçekleştirilen devrimler, büyük oranda diyalektik dünya görüşü düzeyine ulaşmış çoğunluğun malı olduğu için, öylesi toplumlarda, devrimi izleyen günlerde, bir "proleter kültürü"nden, bir "proleter sanatı"ndan sözetmek daha kolaydır. Fakat, zor yoluyla gerçekleştirilen devrimler, genellikle, her bakımdan, hele de marksist öğreti bakımından, bilisiz çoğunluğa yaslanmak zorunda olduğu için, devrimi izleyen günlerde hemen bir "proleter kültürü"nden, bir "proleter sanatı"ndan sözetmek olanaksızdır. Bu kültür ve bu sanat, devrimci öğretinin çoğunlukça benimsenilip özümsenmesinden sonra ortaya çıkabilecektir. Bu da çoğunluğun okullardan, eğitimden geçmesiyle olur. Devrimin zor yoluyla gerçekleştirildiği ülkelerde, bilindiği kadarıyla, uzun yıllar, güçlü sanatçı çıkmamıştır. Devrimin değerlendirdiği sanatçılarsa, devrim-öncesi günlerin yarattığı, devrime katkısı olan sanatçılardır. Örneğe gerek yok.

Bunun başlıca nedeni: devrimin bütün sıkıntısını yüklenmiş olan emekçi sınıflara, giderek bütün topluma ekmek yetiştirmeğe çalışmak, buna öncelik tanımak; bir de, ülkenin hızla kalkınabilmesini sağlıyacak olan teknik eleman sayısını artırıcı önlemler almaktır. " Aş taşınca, kepçeye paha biçilmez" sözünde olduğu gibi, devrimleri izleyen günlerde (yıllarda), ekmek ve güdümlü eğitim sorunu, ister istemez ağırlık kazanmaktadır. Sanat, kültür birikiminin estetik plana yansımasıdır. Bu da, elbette ki, zaman ister.

Sosyalist Yarın • Şiir, bildiğiniz gibi, estetik bir olay. Öte yanda, politik olma özelliğini de taşıyabiliyor. Bu iki önemli özellik sizce nasıl bağdaştırılmalı ki, düzeysiz şiir tehlikesinden uzaklaşılabilsin ?

Hasan Hüseyin • Ozan bir estetik işçisidir. Ortaya koyduğu işin dizin (şiir) olup olmadığına bakılır. İyi dizin (şiir), kötü dizin yoktur; yalnızca dizin vardır. Koyuna ot yediririz ama, memesinden aldığımıza süt deriz. Temelde ikisi de maddedir. Ve sütte, koyuna yedirdiğimiz otun kokusu da bulunabilir. Böyledir diye süte ot diyebilirmiyiz? Politik kokulu da olabilir dizin, toplumsal kokulu da. Ama bu estetiğin geri plana itilmesini gerektirmez. Güçlü sanatçı, her konuyu dizin imbiğinden geçirebilen kimsedir. Güncel politik bir olay, bir durum, dizin adı altında, çiğ çiğ verilmişse, sanatla ilgisi yoktur bu işin. O, yalnızca, dizine bulaşmış, güncelliğin çiğliğini taşıyan, politik bir bildiri, bir demeçtir; ama dizin değil! Sanatın politikası ile politikanın sanatı birbirine karıştırılmamalıdır. Ozanın kendi dünya görüşünden ve ideolojisinden gelen bir politik doğrultusu vardır. Hangi konuyu ele alırsa alsın, onu bu doğrultuda dizinleştirmeğe çalışır. O bakımdan, güncel politik bir olayı, bir durumu estetiğin süzgecinden geçirerek vermek başka şeydir, estetiği güncel politik olay veya durumun ağırlığı altında ezdirtmek başka şey. Birincisinden dizin çıkar ortaya, ikincisinden hiç! Yani, dönüp dolaşıp, sanatçının çapına, gücüne geliyoruz.

Sosyalist Yarın • Şiirin evrenselliğinin yanısıra, Vietnam'lı bir şairin yazdığı şiir ile Türkiye'li bir şairin şiiri arasında da fark var. Bu yerel özelliklerden giderek, ne yakalanmalıdır ki, evrensel boyutlara ulaşılabilsin ?

Hasan Hüseyin • Vietnamlı ozanı da Türkiyeli ozanı da evrensel boyutları ulaştıran, işte bu "fark"tır, bu "farklılık"tır. Ozan, kendi toplumunun, insanının özgüllüğünü, "farklılık"ını dış dünyaya duyurabilen, iletebilen kimsedir. Toplumlarararası, halklararası, uluslararası yakınlaşma, kardeşlik ancak bununla sağlanabilir. Beni çinliye yakınlaştıran, çinlinin, içine yılan kanı damlatılmış şarap içmesi değil; onun dizin, resim ve müzikteki görünüşüdür. Evrenselliğe yerellikten, ulusallıktan varılabilir. Fransız öykünmesi bir roman, İngiliz kopyası bir dizin, Amerikan kopyası bir müzik, Türkiyeli bir sanatçıyı evrensel boyutlara ulaştıramaz. Toplumların kültürleri elbette ki karşılıklı etkileşimlerle oluşur. Hele de günümüzde, çok belirgindir bu. Ama bu demek değildir ki, Türkiyeli bir ozan, evrensel boyutlara ulaşabilmek için, ille de bir İtalyan gibi, bir İspanyol gibi yazacaktır! Bırakalım evrensel boyutlara ulaşmayı bir yana; önce, kend toplumsal boyutlarımızı yaşayıp yansıtmağa bakalım. Evrenselliğe buradan varılır ancak. Şili'deki bir olay için dizin yazmak, Şili'ye üzüntü veya kutlama telgrafı çekmeğe benzemez. Şili'deki olayı, benim kendi insanımın gözü, kulağı, burnu, beyni ve duyarlığıyla sanat ürünü haline getirebilirsem büyük olabilirim ancak, etkili ve evrensel olabilirim. Çünkü, benim sıçrama tahtam Türkçedir, Türkiye toplumudur, Türkiye insanıdır.

Sosyalist Yarın • Bugün Türkiye'de devrimcilik adına yapılan sanatın durumunu nasıl görüyorsunuz ?

Hasan Hüseyin • Devrimcilik adına, güncelliğin çiğ çiğ sırıttığı politik bildiri ve demeçlere dizin denilmeğe çalışılıyor bugün. Buna koşullandırılan okur da, her olayda, ozanın hemen bir dizin patlatmasını bekliyor. Bu durum, dizin sanatını slogancılığa, kronikçiliğe, bayağılığa itiyor. Bir olayın, sanatçının kafasında sanat ürününe dönüşmesi süreci diye birşey var. Olay, sağlıklı bir bireşime kavuşturulmadan dışlaştırılırsa, elbette ki, sanatla ilgisi-ilişkisi bulunmayan ürünler çıkar ortaya. Hiç kimse zorlamıyor sanatçıyı, ille de günceli izle, günceli dizinleştir, resimleştir, müzikleştir diye! 1977 yılında ben, 1340'lardaki bir olayı, bir konuyu ele alır, işlerim de, günümüzü de etkilerim, elli yıl sonrasını da! .. Sanatçının çapı dediğimiz budur bence. Yoksa, gazete haberlerini, sözümona dizin tekniğiyle sayfalara, kitaplara doldurmak değil!

Gerikalmış geribıraktırılmış ülkeler için 27 Mayıs'lar, 21 Mayıslar, 12 Mart'lar olağandır, kaçınılmazdır. Bu dalgalanmanın güncelliği içine sıkışıp kalan, olayın ve durumun boyutlarını araştırma gücünden yoksun kimseye sanatçı denilemez. Daha dün, "Halk " sözünü kullananlara "popülist" diyenler, bugün, gazete, dergi ve dizinlerle ortalığı "Halk" sözüne boğdular! Hem, bütün bunlar, marksizm, Leninizm, sosyalizm, devrimcilik v.b. adına yapılıyor! ... Anlamı nedir bunun? Alt-ideolojiler, bölgecilikler, klikçilikler, kümecilikler sanatın, yani estetiğin önüne geçerse, ortaya güçlü, kalıcı ürün çıkamaz. Çıkamıyor da! ... Zaman denilen süpürgeci, eline süpürgeyi alacak, devrimcilik adına püskürtülen molozları süpürüp atacaktır yarın. Ama, bu durumu görmek, eleştirmek bile büyük bir kazançtır sanatımız adına. Bu bilinç, güçlü dizine, güçlü müziğe, güçlü resme götürecektir bizi, sonunda. Buna inanıyorum. Hele, toplumsal yapımızı, sınıflarımızın özelliklerini, insanımızı iyice bir inceliyelim. Sanatımızı evrensel boyutlara ulaştıracak çalışma ancak ondan sonra gelecektir. "Do demekle do olmaz" devrimci demekle de devrimci olmaz!.. Politik akrobasiyi devrimci sanat diye tezgahlamağa özenenlere aldırmıyalım. Sanat ya vardır ya yoktur. Bir yerde var, bir yerde yok; olmaz öyle şey! Sanatın işlevine inanıyorsak, sanata hakkını vermek zorundayız.